Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ПЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 119 (11016) | 1979 чылдың май 23, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп

ЧҮЪК ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН УЛАМЧЫЛАВЫШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Орбитаның «Салют-6» эртем-шинчилел станциязынга Владимир Ляхов болгаш Валерий Рюмин он ийи неделя дургузунда ажылдап келген.

Космос материаловедениезиниң программазын ёзугаар «Сплав» агрегатка деңзи чок байдалга оптика материалдарын алыр сорулга-биле эзлчеглиг шенелдени чоруткан.

Хүн дургузунда космонавтылар транспорт кораблиниң чүъгүн дүжүрерин уламчылаан. Ажылдап каапкан дериг-херекселдерни экипаж «Прогресс-6» корабльдиң чүък сөөртүр кезээнче дажып киирген. Бүгү операцияларны чүъктү дажыырының болгаш таарыштыр турган специалистерниң ажылдап кылганы технологтуг схемазын ёзугаар күүседип турар.

Комплекстиң иштинде биологтуг шенелделерни уламчылаан. Биологтуг объектилер бар термостаттарда эргежок чугула байдалдарны космонавтылар тургузуп, үнүштерниң езулдезин хайгаарап турарлар. Май 20-де экипаж дыштанган. Харылзаа сеанстарының үезинде космонавтылар өг-бүлелери-биле ужурашкан, комплексче радиодамчыдылгаларын, музыканы дамчыткан. Велоэргометрге болгаш тренажерга планнаттынган физиктиг мергежилгелерни экипаж база күүсеткен.

Медицина шинчилелдериниң түңнели-биле алырга, Владимир Ляховтуң болгаш Валерий Рюминниң кадыкшыл байдалы эки.

Орбитаның «Салют-6»— «Союз-32» — «Прогресс-6» комплекизиниң иштики системалары болгаш эртем аппаратуралары болур-чогууру-биле ажылдап чоруур.

Чер чоогунуң орбитазында ажыл уламчылавышаан.

Бедрэ ажыл-агыйның Таңдыда дуржулга станциязының тараажылары тараа культураларының чажылдазын барык доозуп турар болгаш амгы үеде мал чеми культураларның болгаш кукурузаның чажылдазын чорудуп турар.

А. Макаров бригадирлээн № 3 хову-трактор бригадазының механизаторлары кызыл-тастын чажылдазын доосказ, мал чеминге суланы Кара-Чыраада дөрт агрегат-биле чаштырып турар. Чаштырылганы К-700 маркалыг тракторлуг 2, ДТ-74 тракторлуг бир, МТЗ-80 тракторлуг бир агрегат чорудуп турар. Олар май 21-ге чедир 400 гектарга сула чаштырган.

Бригаданың тараа чаштырыкчыларындан Виктор Андряшин, Борис Болат-оол олар часкы сезон дургузунда мурнакчыларын олуруун үргүлчү баштап келгеннер. Бо хүннерде олар мурнуку темпизин базала кошкатпайн турар. Хүнде 24 гектар черге тараа чаштырар нормазын олар үргүлчүле 35—40 гектар чедир күүседип турар.

Сөөлгү беш хонуктун түнели-биле Виктор Иванович Андряшин социалистиг чарыштың бирги черин эзлеп, эзлчег бүрүзүнде 40 гектардан эвээш эвес черге чаштырылганы чорудуп келген. Ынчангаш бригаданың күш-ажылчы алдар тугун ооң чедиишкининге тураскаадып көдүрген.

ЧУРУКТАРДА: В. И. Андряшин К-700 тракторлуг агрегады-биле чаштырылга үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

НОГААНЫҢ БЕДИК ДҮЖҮДҮН АЛЫРЫНГА

Межегей суурнун адаанда кайы ырактан дээрже дүнүштелдир чаштырган сугнун чергелешкек дуга дег дээрбектери хүн херелинге челээштелдир көстүп турган. Ында ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ногаа өстүрер бригадазы турар. Ук бригада тургустунганындан бээр янзы-бүрү ногааларны өстүргеш, багай эвес дүжүттү ап, Хову-Аксының бүдүрүлгезиниң болгаш районнуң белеткелдер конторазының хереглелдерин хандырып келген.

Бо чылын ук бригада ногаа аймаанның бедик дүжүдүн өстүрүп алыр дээш, улуг белеткел ажылдарын чорудуп келген. Бригаданың төвүнде ногаа өзүмнери өстүрер 2100 квадрат метр теплицада капустаның, помидорнуң база бирээзи-ле 1,7 квадрат метр хемчээлдиг 3180 рамаларда дыка хей өзүмнер чаагайы-биле үнүп турар. Редисканы 1 гектарга, морковьту 10 гектарга, свекланы 15 гектарга олуртқан. Картофельди 150 гектарга, капустаны 94 гектарга, огурецти 20 гектарга, помидорну 5 гектарга тарып олуртур.

Ногаа бригадазында 25 кижи ажылдап турар. Ында тускай агрономну база быжыглаан, ооң удуртулгазы-биле янзы-бүрү ногааларның өзүмнерин теплицаларга өстүрүп, шелге олуртулгазын чорудуп турар. Ногаа шелүнде ДДН-70, ДТ-75 деп суггарылга машиналары ажылдап турар болгаш 150 гектар черни суггарган.

Чогуур үезинде эрте олуртулганы чоруткаш, чайгы ажаалдаже бүгү күштү организастап турган гектар бүрүзүнден 95 центнер картофельди, 250 центнер капустаны, 50 центнер огурецти, 60 центнер помидор болгаш өске-даа ногааларның бедик дүжүдүн өстүрүп алыр сорулга ук бригаданың мурнунда салдынган.

Ногааларны ажаап өстүрериге каш чыл удай кызымаккайы-биле ажылдап турарларның санында В. П. Пичугина, Н. С. Хорунина, Ч. Оержак, З. Сарыглар олар мурнакчылар боп турар. Аныяк тракторист, 17 харлыг Антон Янгулов болдунуп күш-ажылы-биле коллективте мактадып келген.

Межегей ортумак школазының үстүү класстарының өреникчилериннен тургустунган 25 кижилиг бригада чайгы үеде ногаа ажаалдазынга ажылдаарлар. Хей чылдарда ногаа шелү бок үнүштер-биле бокталган ужурунда бедик дүжүт өстүрериге дыка шаптыктыг боп турар. Ону арыглап аштаары-биле Межегей суурнуң чурттакчы чонунуң эки тура киржилгезин организастаар деп сумелешкен. Бо талазы-биле суурда херээженнер чөвүлели ажылды чорудар.

А. АРАПЧОР.

Эш И. Броз Титонуң чуртунче чаныпканы

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чалааның өзугаар найыралдың аян-чоруун кылып база тур үеде дыштанылары-биле ССРЭ-ге чорааш, Югославия Социалистиг Федеративтиг Республиканың Президентизи, Югославияның Коммунистер эвилелиниң Даргазы Иосип Броз Тито май 21-де чуртунче чаныпкан. И. Броз Тито-биле кады ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүү С. Доланц, ЮСФР-ниң Даштыкы херектер талазы-биле эвилел секретары И. Врховец, албанның өске-даа кижилери база чорупкан.

ССРЭ-ниң болгаш ЮСФР-ниң күрүне туктары-биле шимээн Внуково аэродромунга И. Броз Титону СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков болгаш албанның өске-даа кижилери барып үдээн. (СЭТА).

Найыралдың аян-чоруу-биле

Чехословакияның Компартиязының ТК-зының Президиумунуң болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың чазааның чалааның өзугаар СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин май 22-де Москвадан Прагаже чорупкан.

ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн Внуково аэродромдан А. Н. Косыгинни СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков, албанның өске-даа кижилери барып үдээн.

(СЭТА).

ТЕОРЕТИКТИГ КОНФЕРЕНЦИЯ

МОСКВА. «Амгы үе-чадада эртем-техниктиг революция болгаш капитализмниң экономиктиг база социал чөрүлдээлериниң хаылаашкыны» деп темага делегейниң теоретиктиг конференциязы ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Делегей экономиказының болгаш делегей харылзааларының институтунда ажыттынган.

Конференцияның ажылында СЭКП ТК-ның чанында Ниитилел эртемнериниң академиязындан, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының институттарындан, дээди өредилге чөрлеринден көскү совет эртемденнер, социалистиг чүрттарның эртем делегациялары, капиталистиг болгаш хөгжүп орар хей-хей чүрттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлөөлекчилери киржип турар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев эге сес чугаалаан.

(СЭТА).

СӨӨЛГҮ МЕДЭЭЛЕРДЕН

БУДАПЕШТ. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев баштадыр совет партия-чазак делегациязының Венгрия Улус Республикага албанның найыралчы аян-чоруун кылып баар деп турарының дугайын венгр парлалга, телевидение болгаш радио калбаа-биле дыннадып, бижип, тайылбырлап турар.

ВАШИНГТОН. Америк можу солуннарының редакторларының айтырыгларынга харылап тура, АКШ-тың президентизи Дж. Картер стратеттиг шавар халдаашкынның боочепсектерин кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажышкыннар СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневбиле июньның ортан үезинде ужуражыр кылдыр төлевилеттинген үеге чедир доосту бээр деп медеглээн.

Стратеттиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында ийиги керээни база дээди деннелге совет-америк ужуражышкын үезинде ооң-биле хөлбаалыг өске-даа документилерни бадылаары болгаш оларга ат салыры «чигининг чокка чугула базым» болур деп, президент чугаалаан.

(СЭТА).

Хроника

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эш Сергей Андреевич Лосевти ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Совет Эвилелиниң телеграф агентилелиниң чингине директорунга томуйлаан.

«Хожудап турарлар чок ажылдаар»

ЧЕДИИШКИННЕР ХӨЙ

Ростовчуларның «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп эгелээшкинин изии-биле деткип, онгу беш чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш шудургу ажылдап турар коллективтер Кызыл хоорайда эвээш эвес. Олар бо чылдың январь-апрель айларның планын чедиишкинниг күүсеткеш, ам майның онаалдазын доозар чеде берген. Ол черлерден кыска медээлерни мооң адаанда парладывыс.

КЫЗЫЛДЫҢ СҮТ КОМБИНАДЫ. Бо чылдың дөрт айларының планын бо бүдүрүлгениң коллективи 108 хуу күүсеткен. Ооң коллективи пландан ажыр 115 муң рубльдин продукциязын бүдүрген. Комбинаттың цехтериниң, бригадаларының аразында калбарган социалистиг чарышка саржаг бүдүрер цех тиилекчи болуп келгек. Бо чылдың эгезинден бээр 104 тонна үстү бүдүрер тургаш, ону 109 тонна кылдыр күүсеткен. Ооң ангыда чурттакчылар пландан ажыр барык 130 тонна сүт продуктуларын алган.

Мындыг чедиишкиннер комбинаттың мурнакчыларының ачызында чедип алдынып турар. Даанган ажылынга ээ-харыысалгалыг шалыпчыларга Раиса Киселева, Мария Зимникова, Галина Фадиенко хамааржыр. Бо эштер планныг онаалдазын 130—140 хуудан кудулатпайн, үени мурнап турарлар. Оларның ачызында садыгларда сүт продуктулары әлбек.

НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ ТУУЙБУ ЗАВОДУ. Хоорайның хей санныг тудугжуларын чугула тудуг материалы—туйбу-биле үзүк чок хандырар дээш Кызылдың туйбу заводунуң коллективи социалистиг чарышты улам дээштиг калбарткан. Ооң түңнелдери бо чылдың эрткен айларында эки болган. Завод 363 муң рубльдин продукциязын бүдүрер тургаш, ону 374 муң рубль кылдыр күүсеткен, ону сайгарарының планын 104 хуу боттандырган.

Бо чылды күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозар дээш бригадалар аразында калбарган социалистиг чарышка коммунист Александр Макшановтуң удурткан бригадазы тиилекчи болуп турар. Бо коллектив дөрт айларның планын 102 хуу күүсеткен болгаш бо хүннерде майның онаалдазын доозар чоокшулаан. Мурнакчы ажылчыннар Мария Ларина, Анна Червонева, Мария Сагатаева олар хүн үлүүн доктаамал ажыр күүседип, өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп турарлар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САДЫГ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ АВТОТРАНСПОРТ БҮДҮРҮЛГЕЗИ. Коллективтин күш-ажылчы чедиишкиннери хүнден хүнче бедип орар. 1979 чылдың эрткен айларында 283 муң рубльдин орулгазын киирип алыр деп чыл эгезинде дугурушкаш, ону бо хүннерге чедир 308 муң рубль кылдыр күүсеткен. Чүък сөөртүлгезиниң планын ук бүдүрүлгенин талаачылары 111 хуудан кудулатпаан. Олар 1200 тонна-километр эртер планын 1600 тонна-километр кылдыр күүсеткен.

Планныг онаалданы бүгү көргүзүүлер-биле ажыр күүседириннен аңгыда автобүдүрүлгениң коллективи камналгаже база кичээнгейин угландырган. Кывар-чаар материалдарны камныг чарыгдаанындан он муң хире килограмм камнаттынган. План күүседир болгаш камналга чедип алыр талазы-биле колонналар аразында социалистиг чарышка С. Туцкийнин удурткан коллективи чыл эгезинден бээр тиилекчи болуп келген. Ында чолаачылар январь-апрель айларда планын 130 хуудан кудулатпайн турган болза, майның бо хүннерде 135 хуу кылдыр күүсеткеш, колонналар аразында шилчиир вымпелди боттарынга арттырып алган. Ийиги черни Н. Нефедовтуң удуртканы комсомолчу-аныяктар коллективи эзлээн.

Чүък сөөртүлгезин үзүктелдирбес

ТЕМП КОШКАК

Республиканың автотранспортунуң демир-орук станцияларындан чүък сөөртүлгезиниң эрткен неделяда түңнелпи республика штавының хуралынга чугаалашкан.

Республиканың министерстволарының болгаш ведомстволарының автотранспорт бүдүрүлгелериниң коллективтери май 14-тен 20-ге чедир 12009 тонна улус ажыл-агый чүъгүн Абаканның, Минусинскиниң, Абазаның демир-орук станцияларындан сөөткен.

Чамдык министерстволарның, ведомстволарның автотранспорт бүдүрүлгелери Саян артындан чүък сөөртүр талазы-биле планныг онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип, мурнакчыларның олуруунда чоруп турар дээрзин республика штавының хуралынга демдеглээн. Ылангыя «Тыва суг тудуг» трестиң, хандырылга болгаш саарылга эргелелиниң, автоорук эргелелиниң автомобилистери чүък сөөртүлгезиниң планын неделя санында ажыр күүседип турар.

Тываның транспорт эргелелиниң автомобилистери республикаже ең хей чүък сөөртүп турарларның бирээзи. Чүгле хонукта ол коллектив улус ажыл-агыйының 1700 тонна чүъгүн сөөртүр ужурлуг. Ынчалзажок планныг онаалдаларының күүселдезиниче кичээнгей ында кошкак. Эрткен неделяның хонукта-ла 1229 тонна чүък сөөртүнген, азы планныг онаалдага хонукта-ла 471 тонна четпес. Ооң түңнелинде эрткен неделяда транспорт эргелелиниң чолаачылары чүък сөөртүлгезиниң планын күүсеткеш.

«Сельхозтехниканың» күркомитединиң автомобилистери сөөртүр чүъгүнүн хемчээлинин талазы-биле Тываның транспорт эргелелиниң коллективиниң соонда турар. Бо коллектив хонукта-ла Тываже 550 тонна чүък сөөртүр ужурлуг. Ынчалзажок ол план хонукта-ла 137 тоннага чедир күүсеттинмээнинден неделяда чүгле 2477 тонна чүък сөөртүнген.

«Тыва совхоз тудуг» катыжышкынның, «Тыва көдээ тудуг» трестиң автомобилистери база планын күүсеттпээн. А «Тыва тудуг» трестиң коллективинге хей санныг тудуг материалдары негеттинип турза-даа, Саян артындан оларны чедип алыр талазы-биле ажылды ооң удуртукчулары кошкак организастаан. Трестиң автобаазазының коллективи хонукта-ла 30 тонна чүък сөөртүр планын чүгле 10 тоннага чедирген. Ол ышкаш, «Кызыл тудуг» эргелелиниң чолаачылары хонукта 15 тонна чүък сөөртүр планын чүгле 2 тоннага, а Коммунал ажыл-агый министерствозунуң автобаазазы хонукта 10 тонна чүък сөөртүр турган, чаңгыс-даа тоннаны сөөртпээнин республика штавының хуралынга шыңгыы шүүгмүлээн.

Абаканның, Минусинскиниң, Абазаның демир-орук станцияларында Тываның улус ажыл-агыйынга хереглээр 34480 тонна чүък чылган, а ооң 10,7 муңу—цемент. Ол чүъктү дарый чедип алыры—хүннүң чугула айтырыгларының бирээзи. Ынчангаш министерстволарның, ведомстволарның автотранспорт бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының кол кичээнгейи ол чугула ажылче угланган турар ужурлуг.

М. КАЛЧАН.

СЭКП ТК идеологтуг, политика-доктаалды чоокта чаа хүлээп алган. Ону амыдыралга боттандырар, ажыл-хөрекке удуртулга болдурар талазы-биле ажыл чер-черде калбарган.

ДЕМИР-ҮЖҮҮМ ХОЛДАН САЛБАЙН...

Назы-харым дөгүй берген. Човум дээш, төрээн Тывамның чечектелиишкини дээш билиим, күжүм харам чокка өргүп чордум. Шаңнал-макталдарны-даа хей удаа ап келдим, мээң 70 харлааным холбаштыо 1978 чылда чазаам мецээ «Улустарның найыралы» орденни тывысты. Ол улуг шаңнал мээң чогаадыкчы ажылымның бедик үнелели-дир. Төрээн партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың ада сагыш салыышкынының база бир көскү херечизи ол-дур деп медереп-билип чор мен. Ынчангаш кезээде-де мени кагбас, утпас Коммунистиг партиямга ооруур, чоргаараар болгаш улам сорук кирер мен.

Бижээн чогаалдарымны чедиг харлыг чаштардан эгелээш, бууруп баштыг кырганнарга чедир оорении, сонуургаан номчуп, эстетиктиг таалалды ап турарын көргеш, иштимде бүдүү ооруп, «кылган ажылым халас барбаандыр» деп түңнеп бодап чоруур мен.

Мырыңай чоокта чаа барык бүгү-ле профессияның кижилериге хамаарышкан СЭКП Төп Комитединиң «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам экижидер дугайында» доктаалы үнүп келди. Ону номчуп танышкаш, сеткил ханып, копчуг үүлдүг деп деткиир кижи-дир мен. Ында чогаалчыларның ажылынга хамаарышкан одуруглар база бар. Ук доктаалды ам херек кырында боттандырары арткан. Бо-даа чижек бистиң партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың чогаалчыларже доктаамал сагыш салып турарын көргүскени олдур.

Ынчангаш партиягa, Совет чазаамга чоргаарланып:

Ашканым арт, кешкеним хем—чонум оруу—
Артым, мурнум догере-ле кежик-чолуу.
Улуг үүле, кежик буян чаякчызы
Улус чонум аразында ырлап чор мен.

Ук доктаалга улам хей-аът кирип, «дарган улустуң холунда масказы дег, тараачының холунда кадыыры дег, чаагай улуг тургузутта тудуп киржир чаъс баштыг демиргүжүүм» салбайн, сагыш-сеткил дээди каазын тоглатпайн, саазынга чечектелдир тарыжар мен.

Ынчангаш бистиң чаагай үүле-херээвистиң деткикчизи, углакчы күжү, хей-аът кирикчизи Коммунистиг партиямга мындыг сөстү сөглевейн баар аргам чок:

— Четтирдим-не,
четтирдим!—деп,
Чевен-даа бол, ол-ла сөзүм
Чүрээм эц-не ханызындан
Чүс-чүс катап дакпырлаар мен.

С. САРЫГ-ООЛ,
Тываның улустуң чогаалчызы.

БУЯННЫГ СӨС

Бичии уругларны бижикбилиге өөредип, оларны төлептиг хамаатылар кылдыр кижизидериннен артык ааскежии кайда боор. Бистиң чырык чаагай Төрээн чуртувуста «кыстар, ооллар кирер черн мунчок, - кырганнар кая-даа хүндүлүг». Кижиниң эргелерин совет Конституциязында магадылап бижип каан, а ол дээрге бистиң амыдыралывыстың быжыг хоойлузудур.

Бисте эмчи, башкы, ужудукчу, эртемден, хойжу, саанчы, космонавт... дээш кандыгдаа профессияның кижилери школаны ооң эртпес, бижикбилиге өөреткен, бедик идейлиг чорукка кижизиткен башкыларынга өөрүп четтиргенин илередип чоруур.

Ынчангаш башкы—хүндүлүг сөс. Бичии чаштарга кым ынак эвес боор! Оларның кем чок арын-шырайын, дүвүрел чок сеткил-сагыжын, иезин көргеш, ынаар чүткүп, хүлүмзүрүп, девип-самнап турарын чаптап, чарашсынар, магадаар болгай бис. Мен харын чогум-на чаштарга аажок ынак болгаш, башкының солуп, чаагай тускай мергежилин шилип алган мен. Дээди эртемни чедип алгаш, школага хей-ле чыл ажылдан келдим. Мынчага чедир школа доостурун, амыдыралдың делгем оруунче үдеп киирип каан өөреникчилерим та чеже?! Оларның чамдыктары ам ажылдакчылар, улуг кижилер апаргылаан. Өөрүп четтиргенин илередип бижээн чагааларны ооң-моон ам-даа үүктел чок ап чоруур-дур мен.

Башкылар дугайында бистиң төрээн партиявыс, Совет чазаавыс доктаамал сагыш салып турар. Аңаа харымы кылдыр кылымаккай, эки ажылдаар ужурлуг бис. Башкылар дугайында ада сагыш салышкынның бир чижээн чоокта чаа-ла СЭКП Төп Комитединиң «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» хүлээп алган доктаалында тодаргай айыткавын көрүп болур бис.

Ук чугула документиде башкыларга хамаарыштыр мынча дээн: «...ССРЭ-ниң Педагогика эртемниериниң академиязынга өөредилге болгаш кижизидилге чорудулгаларын чаңгыс азай тудуш сырый холбаалыг болдурарын, өөреникчилерни болгаш студентилерни эртемниг мировоззрениге, бедик мораль-политиктиг шынарларга, күш-ажылга ынак болурунга кижизидерин чедип алыр...» Мооң алгаш көөрге, өөредилге биле кижизидилгеже кол кичээнгей салып, оларның кезээде сырый харылзаалыг болуруп база күш-ажылга кижизидилгени чугулаан турарын эскерип номчуп, өөрүшкү-биле хүлээп алыр-дыр бис. А ону херек кырында боттандырары башкыларның—бистиң дорт хүдэлгевис.

С. СОДУНАМ,
Тыва АССР-ниң школаларының алдардыг башкызы.

Коммунист дугайында чугаа

НИИТИ АЖЫЛ-ХЕРЕК ДЭЭШ

МАРИЯ Шагдыровна Суваң-оол кажан партия кежигүнүге кирип тура, ол бедик атка неззэде төлептиг болурун даңгыраглаан. Хөй чыл дургузунда коллективке ол ажылдап келгеш, ылаңгыя аныяктар-биле канчаар чугаалажырын ыяк билип алган: чазыг кылыпканнарны «кырынга-ла» барбас, эптиг-чөптүг чугаалажыр, эки үүлдү кылганда, мактай тыртын каар. Кижиниң аажы-чаңында эрбеннг талазын эскерип каанда, хамыктың мурнунда оон эки талазын деткиир. Отту өскүдүп кыпсырда, курраг ыяш тып алыр ышкаш, кижини кижилдерде база ыдыг: оон бир-ле эки талазын мурнадыр, аңаа даяныр, ону улам-на хөрлээледир. Мария Шагдыровнаның кижилер-биле ажылдаарда сагын чоруур үүлдери ол.

1979 чылдың бирги кварталының түңнели-биле Эрзиниң амыдырал хандырылга комбинады республиканга калбарган социалистиг чарышка ийги черге киргеш. СЭКП обкомунун. Тыва АССР-ниң Министрдер Төвүлелиниң, профсоюлдерниин область төвүлелиниң болгаш комсомол обкомунун шилчиир вымпелиби-биле шаңнаткан. Бо күш-ажылчы чедиишкинде коммунист Мария Суваң-оолдуң кирген үлүг-хуузу база бар.

Неделяның средазы — коллективте шынар хүнү. Мария Шагдыровна даараан үүлдериниң шынарын өөрү улусчу контролёрлар-биле кады ыяапла хынаар. Чагыгны кажан киргеннл, ээзи кандыг материалды, кандыг оңнуун дилээнил азы эккелгенил, модазы чагыг-биле дүгжүр бе—бо бүгү үүлдү шуптузун сайгарып көөр. Ол хыналданың түңнелин коллективке ыяап-ла чугаалажыр, ымныың даараан хеиң, септээн- үүлү база тырттырган чуруу кандыг болганын сайгарып. четпестерни катаптавазын дугуржуп алыр.

— Бистиң сорулгавыс болза чагыкчыларның сагыш сеткилин өөртүү болур — деп, ол чугаалап турар. Моон утказы ханы. Ол сорулга-биле ажылдап турар болгаш улусчу контроль бөлүүнүң удуртукчузу бо коммунистиң саналы-биле понедельник санында-ла беш минута иштинде эрткен неделяның ажылын түңнеп, чаа сорулганы салып турар. Контроль бөлүүнүң планын квартал аайы-биле партия организациязы-биле сумедежип тургаш чогааткаш, ону ол көскү черге азып каар. Ында айытқан үүлдерни ыяап-ла боттандырары чаңчыл апарган.

ДААРАНЫКЧЫНЫҢ ажылы база харысалгалыг болгаш угаангыр, сагынгыр чорукту негээр деп, М. Суваң-оол санап чоруур. Магазинде хеп хөй-даа болза, кижи бүрүзүнүң негелдези аңгыаңгы, чүгле бодунга тааржыр хептн садып алгаш, кедерин бодаар. Чамдыкта магазинге ындыг хеп ховар болур, ынчангаш амыдырал хандырылга комбинадының даараныр негинге чоннуң үзүк-соксаал чокка кээп турарының чылдагаанды ында. Чагыгны оон ээзиниң сеткилинге таарышпас кылдыр кылыса, комбинатка чагыглар эвээжээр, план күүсеттинмейн баар. Даараныла цегинге, чуруктыртыр, баш таарыыр, идик кылыр цехтерге улус хөйү-биле кээп турааун деп бодаар болза, кара чангыс мөгадылал — чагыгларны ыынарлыг, чараш кылдыр, ойшаанда күүселлин бээрилде.

Коммунист М. Ш. Суваң-оолдун удуртканы беш кижи составтыг улусчу контроль бөлүү комбинаттың сан-хоо байдалын үргүлчү хынап ворүп турар апарган. Отчёт-учёт контролёрларның ажылында кол черни эзлен турар. Мария Шагдыровна боду баштааш, склад эргелекчизи эрткен айда чеже метр постү складка хүлээп алганыл, оон чежени үндүрүп бергенил, быжыкчылар-биле санажын турары канчыгыл дээрзин үргүлчү ылавылап турар. Оон түңнелинде отчёт-учёт эки-жээн.

— Идик кылыр цехтиң ажылынга четпестерни илереткеч бис. Идик септелип келген кижилериң акшазын төлеткеш, оон квитанциязын бербейн баар таварылгалар турган — деп, контроль бөлүүнүң даргазы чугаалап турар Черле ынчаш ол цехтиң ажылын контролёрлар үргүлчү хайгаарап келген. Чагыгларны саададыптар азы чамдыкта чуду-хараалаар-даа чоруктар аңаа тургулаан. Контролёрларның сумези-биле соолгу үеде ол цехтиң ажылы дыка эжижээн.

КИЖИ болуунун ажылынга сеткилиниң хаңзындан бердинген. эш-өөрүнге эптиг-эвилеп, чаагай сеткилдиг болза, аңаа бергелер-даа доктар болбас. Коммунист М. Суваң-оол ындыгларның бирээзи. Ажыл шагы доосту бээргё-даа, чамдыкта ол чаа келген аныяк уругну чанында олурттуп алган, платьениң эң бергге кезектерин канчаар даараарын өөреткен турар. Мария Шагдыровнаны башкым деп сагыш сеткилиниң хаңзындан аңаа өөрүп четтиргенин илередип чоруур аныяк даараныкчыларның бирээзинге Кара-Сал Байыс хамааржыр.

Оон ажылга кызымаан, мергежээнинге дагдыныкчызы ам сеткил хаңып, өөрүүр. Чоокта чаа Байысты СЭКП кежигүнүнге хүлээп алган. Ылы чаңгыс черге турар эвес, даарта барып ол ажылды улам-чылаар кижи херек, а ону кижи болу өөредир аңаар. Ол дугайын М. Суваң-оол үргүлчү бодап, ынчаар ажылдап-даа чоруур.

Байыс даараныр цехке ажылдап кирип турда, кандыг турганын дагдыныкчызы бо-ла сактып кээр... Аныяк уруг ам нарын платьени цевергин даараан, оон ээзинге дужаан берип турда, оон-даа бала чагыкчының-даа арыннарында хүлүмзуруг чайыпаан турарын көргеш. М. Суваң-оол өөрүүр. Байысты мастер кылдыр өөредир дээш, Мария Шагдыровна чеже үени эрттирбээн дээр. Ол үе халас барбаан.

Оон өске бир өөренікчизи Зинаида Сырат ам оларның чаржып турары Самагалдайда даараныла цегинин хеп бызыкчызы. Республика конкурстарынга киришьеш, Зина мергежил талазы-биле эң эки мастерлериниң бирээзи деп атты чедип ап келгенинге оон дагдыныкчызы Мария Суваң-оолдуң улуг үлүү кирген.

Амгы үеде Кызылдың бүдүрүлге-өөредилге комбинадындан уруглар мында даараныла цегинде практика эртирип келген. Оларны база-ла Мария Шагдыровна башкарып, дузалажып турар.

КОЛЛЕКТИВИНИҢ ажылы дээш Мария Шагдыровна неззэде сагыш човаа чоруур. Ипитизи-биле ажыл-херек чоннуң амыдырал хандырылгазы-биле холбашкан чүве толээде, негелде-даа улут. Малчыннарже баарының графиги бар. Чер аразы ырак, ыяап-ла машина-техника херек аңаар. Комбинатта ийи машинаның бирээзи үрелгел. А малчыннардан чагыглар аажок хөй. А оон ацгыла чурук тыртар мастер арагаже сундуккаш орта ажылдавастаан. Бо чорук коммунистиң сеткилин дүвүредип чораан. Ынчангаш оон-биле каш удаа чугаалажырга-даа түңнел чок. Эттиниң алыр мен дээшле эжиктен үнгеш, созун уттуптар.

Чоннуң чагыын шынарлыг кылын бээри-биле комбинаттың дирекциязы ол мастерге улуг ортектиг болгаш оныут чурук тыртырар аппаратты садып берген турган. Чоннуң чагыы-даа көвүдээн. Чурук тыртырар мастер ажылдаар черинин эжини шоочалаа каар, ону кажан ажылдарын маныаан улусту көргеш. Мария Суваң-оолдуң чүрээ саргыыр, үүлени бүдүрүп турар кижилериниң бирээзи-ле өөрүнден хоорлуп, будалырга планхүлээлгени ...үседирп бергедээр аңаар.

Ажыы-биле чугаалаарга, мурнунда негелде кошкак турда, чамдык даараныкчылар чагыгны ээзи далдап кааптар кылдыр хоомай-даа кылып турган болдур ийин. Улусчу контроль болүүнүң ажылының ачызында ындыг чорук бо комбинатта ам шуут читкен.

ЭРЗИН суурнуң кудумчуларынга чайын базып чораан. Мария Суваң-оол эрткен-дүшкен кижилер-биле бо-ла чугаалажы бээр, хөрээжен улустуң, бичии уругларның кедип алганы платьезин база таныр каар. Чамдыктары мастериниң даарааны хеви болур. Аңаа оон сагыш-сеткили өөрүп чоргаарланыр. Чамдыктары ону бажыңнарынче чалаар, даарап өөренип турары хевиниң чеңин канчаар олуртурун, быжарын-даа айтырып ап турар. Мария Шагдыровна чай-шөлээн чок мен дивес, бодунун чаагай дузазын ындыгларга чедирер. Оон сеткили ындыг. Районнун улусчу контроль комитетинин хуралдарынга М. Суваң-оол идепкейлиг киржип, оон кежигүнү кижи болганда, хыналдаларга бо-ла киржи бээр.

Коммунист М. Ш. Суваң-оолдуң урап-шевер холу-биле даарааны хеп-даа шевергинде. Оон ажы-төлү, өг-бүлезинда үлегерлиг, даандырган ажылынга харысалгалыг, сундулут даараныкчы бодунун күш-ажылы-биле чоннуга төлептиг бараан болбушаан, ол ынак мергежилинге ам-даа хөй кижини өөредир. Амыдыралга чаагай салгал-ла херек болгай.

С. ХЕРТЕК.

Капитолина Антоновна Селезнева Кызылдың даараныла фабриказында дуржулгалыг, хоочун даараныкчы. Ол ында сес чыл дургузунда ажылдап келген үезинде эш-өөрүнге эки үлегер-чижекти көргүзүп келген болгаш мурнакчыларның одуруунда чоруп турар. Селезнева коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты кызымак күш-ажылы-биле бүзүредип турар. Мурнакчы даараныкчы социалистиг чарышка каш-даа удаа тиилекчи болуп үнген.

ЧУРУКТА: К. А. Селезнева.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Кызылдың алгы заводунда Елизавета Борисовна Шульмина моон-биле үш дугаар беш чылды ында ажылдап эрттирип турар. Ол амгы үеде Г. Г. Вендрлыхтың бригадазында белеткелчи. Мурнуку беш чылдарны чедиишкиниг доосқулааш, онгу беш чылдың даалгазын база-ла хуусаадан эрте күүсеткенин рапорттаан. Ол бо хүннерде — он бирги беш чылдың үлүүнде ажылдап турар. Е. Б. Шульмина — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

ЧУРУКТА: белеткелчи Е. Б. Шульмина ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: пароходтар Соңгу чүкче чоруптар

«Москва» деп ледокол Алдын Мыйыс деп шенектен үнгеш, Соңгу чүкче, Анадыр өөжүнче чорупкан болгаш аңаа баргаш, доштун ниити байдалын шиичилеп көөр. Оон Чукотканың өртээлдериче баштайгы судноларны чедиреринге киржир. Ол аразында Владивостоктун порт ажылчыннары «Капитан Бондаревский», «Пенжина» деп дизель-электроходтарны чүдүрерин эрткен чылдаазындан эрте эгелээн, олар Соңгу чүкче бо чылын эң баштай эжиндирип үнер суднолар болур. Арктиканың чөөн талакы районунун бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларынга олар хөй чүүктү чедирип бээрлер.

Баштайгы беш чылдарның үезинде Владивостоктун пароход эргелели «Ф. Литке» деп ледоколду алган. Ол бирги рейсти Врангель ортулуунче кылган. Ам ук эргелел хөй санныг болбаазыраңгай ледоколдарлыг болгаш Арктиканың дожунга ажиндирип шылаар хөй-хөй тускай судноларлыг. Далайжылар ужудукчулардан, агаар байдалын тодарадыр станциаларның ажылдакчыларындан, Черниң кылымал эдеринчилеринден чогуур медээлерни ап турарлар. Ол чорук шаанда Соңгу чүктүң белен аргыштынмас деп санадып турган районнарынче рейстерни кылыр арганы берип турар. Оон түңнелинде Чөөн Чукотканың өртээлдериче суднолар аргыжылгазын чоокку үеде бүдүн чыл дургузунда үзүк чок чорудун болуруунун аргазы тургустунган.

УКРАИНА: чаа каннын бүдүрүлгези

Запорожьениң бирги беш чыл үезинде тудуп тургускан «Днепроспецсталь» заводунун төөгүзүнге чаа арын немешкен. Чүл дээрге ында металлургияның онзагай методу-биле демир-дес аймаан дүрген кезер каннын улуг бүдүрүлгезин эгелээн.

Цехтин эртем лабораториязы хевирлиг, хөй чырык-биле хандыртынган черинде дизы-бүрү нарын дериг-херекселдерни тургускан. Ук дериг-херекселдер адырда бүдүрүлгениң автоматчыдылгазының болгаш механизациязының бедик деңнелин хандырбышаан, металлургтарның күш-ажылынга таарымчалыг байдалдарны тургузун турар.

Депшилгелиг технологияны, амгы үениң дериг-херекселдерин ажыглаар чорук шаанда көстүп көрбээн эки шынарлыг канны алыр арганы берген. Ук кандан кылган инструментиниң быжы өске инструментилериниңден үш катап ажыг бооп турар. Оон-биле чергелештир металлдарны болбаазырадырының шынары эжижээн болгаш станок парыгының бүдүрүкчүлүү база өскен.

БЕЛОРУССИЯ: «Малышок» олун кыпсыпкан

Май бирниң бүдүүзүнде Белоруссияның Блонь деп суурунда ажыттынган «Малышок» деп кинотеатрны бүрүү-биле уругларның эргеленге берген. Ук театрның киномеханиктери, кассирлери, көрүкчүлери—шунту бичии уруглар бооп турар. Бажан экран өскен соонда аңаа, шуут-ла зал иштинге, көрген кинофильмнерниң сайгарылгазы эгелээр.

«Малышок» деп кинотеатр суурда тургустунган уруглардың культура төвүнге хамааржыр. Ук төп музыка школазын, чурулга уран үүлүүнүн студиязын болгаш Культура бажыңында ажылдап турар бот-тывынгыр уран үүл коллективтерин, стадионда спортчу клубту, аныяк экскурсоводтар болгунун хаара тудуп турар.

Өзүп өскөн аныяк салгалдың эстетиктиг кижилдилгезиниң ындыг төптерин Белоруссияның хөй-хөй кадаа клубтарының болгаш Культура бажыңнарының чаныңга тургузары көрдүнгеен.

УЗБЕКИСТАН: кур черде Час аттыг кудумчу

«Уч Кахрамон» дээр кур чер совхозунун суурунда «Баҳор» («Час») деп кудумчу көстүп келген. Механизаторлар, малчыннар, башкылар оон чаарби чаа бажыңнарынче көжүп киргеен. Ажылчыннарның ажы-төлдери база чаа белекти алганнар, чүл дээрге тудугжулар 140 бичии чаштар турар сад-аслини ажыглалга киргеннер.

Онгу беш чылдың эгезинде тургустунган ук ажыл-агыйның төп сууру улам чаагайжып турар. Ында амыдыралга таарымчалыг бүгү-ле үүлдерлиг чүс бежен ажыг бажыңнарны, бир школаны, садыг төвүн, поликлиниканы тудуп тургускан. Амгы үеде Джизак хоозунда 14 ажылчын суурларны чингине планнар бүгүаар чаарты тудуп турар.

(СЭТА).

ИДЕОЛОГИЯ АЖЫЛЫНЫҢ ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

СЭКП Төп Комитединиң «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай эжижидер дугайында» доктаалын коммунистер, комсомолчулар, бүгү ажылчы чоннар үүлдүгзүнүп хүлээп алган.

Ону күүседир талазы-биле организаткчы болгаш политиктиг ажыл чер болганда калбарып турар. Ол ажылда партия ажылдакчылары, лекторлар, пропагандистер, эртемденнер, специалистер, литератураның болгаш уран үүлдүң ажылдакчылары хаара туттунган.

Идеология талазы-биле активке дуза кылдыр лекция, илетиелдер, беседалар чорударының чижек планын моон адаанда парладывыс.

Марксизм-ленинизм — идеология ажылының үндезини.

В. И. Ленин коммунистиг кижизидилге дугайында.

Коммунистиг партия — совет улустун авангарды, массаларның организакчызы болгаш кижизидикчизи.

Социалистиг дем каттыштырылгазының акы-дуңма чаңгыс эви болгаш сырый каттыжышкыны.

Ийи системаларның идейлиг удурланышкак чоруу.

Буржуаз идеологияга болгаш моральга удур эптеш чок чорук.

Пекин чагырыкчыларның гегемонисчи, улуг күрүнезирек угланышкыны.

Совет парлалга — партияның болгаш чоннуң индири.

Социалистиг чарыш болгаш чаа кижини кижизидери.

Коммунизм дээш демиселчилериниң амыдыралы идепкейлиг туружу.

Коммунизм тургузукчузунун моральдыг кодекизи.

Совет Армия — аныяктарның политиктиг, мөзү-шынар болгаш дайынчы дадыгышкынының школазы.

Кижизидилге айтырыгларын комплекстиг ёзу-биле көөрү —идеология ажылының дээштиин бедидериниң шын оруу.

Организакчы, ажыл-агый болгаш кижизидилге ажылының чаңгыс аайы.

Шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел — бистиң ниитилеливистің шимчедикчи күжү.

Күш-ажылчы коллективтин кижизидикчи ролю.

Өг-бүленің, школаның, хөй-ниитиниң сырый харылзаазы.

Чурттап турар черинин аайы-биле масса-политиктиг ажылче — доктаамал кичээнгей.

Күш-культураны — совет кижилерниң хүн бүрү амыдыралынче.

Партия эге организациязы, партийжи белүктер — идейкижизидилгелиг ажылдың төптери.

Коммунист бүрүзү — пропагандист болгаш ленинчи партияның идеяларының тайылбырлакчызы.

Совет профэвилелдери — коммунизмниң школазы.

Ленинчи комсомол — аныяктарны кижизидеринге партияның идепкейлиг дузалакчызы.

Сайзыраңгай социализмниң бүгү аргаларын долузу-биле ажыглаары—бистиң хүннеривистиң төөгүлүг сорулгазы.

1979 чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседиринче бүгү күштү угландырары.

Мурнакчы дуржулга — бистиң байлаавыс.

Камналга — бүгү кижилериниң хүлээлгези.

В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 110 чыл оюн төлептиг уткуулуңар!

Ленинчи, коммунистиг ёзу-биле чурттаар, ажылдаар болгаш демисежир!

Онгу беш чылды чедиишкинниг доозаалыңар!

ЧЭЭРБИ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Ак-оол Хаварыкович Монгуш Өвүр райпозунга чудурукчулеп ажылдаа-ла чээрби чыл болуп турар. Ол — онаашкан ажылынга бердинген болгаш кончуг кызымак кижи: бараанларны саадатпайн дужүрүп, чудүрүп, складтарның ишти-даштын үргүлчү арыг-силиг тургузуп турар болгаш складтарда бараанларны ассортимент ёзугаар чыырынга дыка мергежээн. Ол ышкаш райпонуң дружиниктер штавында хүлээлгезин база ак сеткилдип-биле күүседип турар.

Ак-оол Хаварыковичнин шак ындыг кызымаккай ажылы дээш райпо баштаар черн хүндүлел самбыразынга каш удаа киирип, өртектиг белектер-биле шаңнап келген. Ам удавас халас путёвка-биле кожавыс Моолче дыштаныр чоруур.

У. СААЯ.

ЧЕМИШЧИДИЛГЕЛЕР ФАБРИКАЗЫ

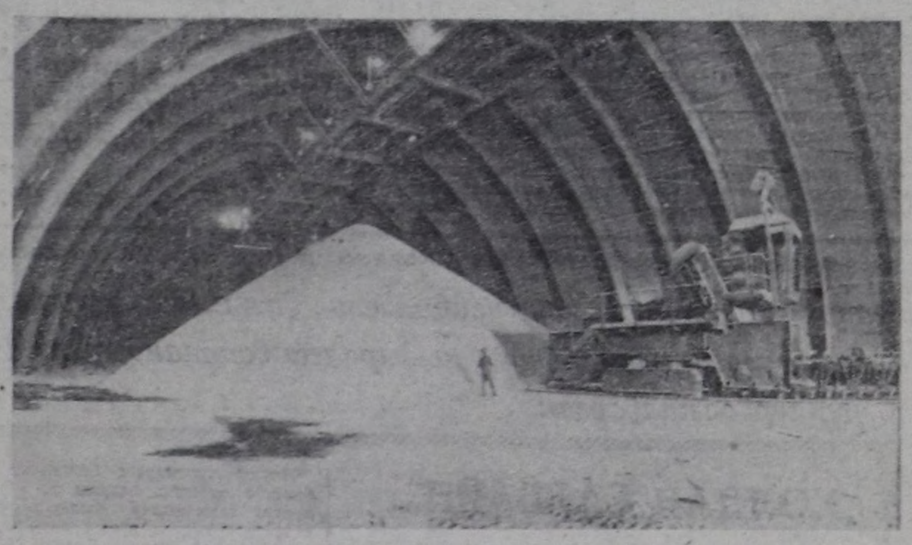

ПЕРМЬ ОБЛАСТЬ. Соликамскиниң Октябрь революциязының 10 чылы аттыг калийлер комбинады — баштайгы беш чылдарда тургустунган бүдүрүлге. Ол ам кадаа ажыл-агыйга минералдыг чемишчидилгелер берип турар улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи. Үстүү Каманың дустуг бассейнин комплекстиг шингээдири-биле «Урал калий» бүдүрүлге каттыжышкыны тургустунганындан бээр ону Соликамскиниң Октябрь революциязының 10 чылы аттыг калийлериниг бирги руда-бүдүрүлге эргелели дээр апарган. Бүдүрүлгениң чаарыылгазын кылган, калийлиг дустар тывыжының комплекстиг ажыглалының талазы-биле ажылдарны адырда бир-ле дугаарында ында эгелээн. Комплекстин чылда бүдүрүлге күүсү 1 миллион 200 мун тонна чемишчидилгелер бээр хире четкен.

Бүдүрүлгенин бедик көргүзүглери база чемишчидилгелер бүдүрерин көвүдеткени дээш эргелел Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаңнаткан. Үстүү Камада ам турар беш улуг бүдүрүлге ажылдан турар. Олар бир чылда 13,4 миллион тонна калийлиг чемишчидилгелерни бүдүрүп үндүрүп турар.

Бүдүрүлгеде чылда бир миллион тонна борбаандылаан чемишчидилгелер бүдүрер чаа цехтин тудуу доозулган. Оларның чемишчидилгелери делегей рынокунга безин бедик үнелелди алган. Бирги сорттуг продукциязын даштыкы чурттар, оон иштинде Италия, Финляндия, АБШ күзелдин-биле садын ап турар.

ЧУРУКТА: чемишчидилгелер склады.

Е. ЗАГУЛЯЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

БИР КОЛЛЕКТИВТИҢ КҮЗЕЛИ

Кызыл район бодунун төп стационар эмнелгезин ам-даа ажыдып албааны—районнуң эмчилериниң чедиишкиниг ажылдаарынга шаптык кадын турары херек кырында байдалдан илдец. Район республика наймылалы-биле кожахелбээ турар-даа болза, оон кандыг-бир эмнелгезинге аарыг кижини чыттырып эмизарин чедип алыры эвээн улут күженишкинни негеп турар. Кызылга республиканың кандыг-даа булуңундан аарыг кижини чедирип кээп болур. Ону хүлээп албастың аргазы чок. Ындыг болганда республика эмнелгелери хостуг орунларның курлавырын тудуп турары чугула аңаар.

Ынчангаш район наймылал-биле тудуш-даа болза, аңаа аарыг кижилерни саат чокка чыттырып шыдавастың бир чылдагааны оон үнүп турар.

Районнуң төвүнде кижилерни чыттырып эмнээр эмнелге чери чок-даа болза, оон чамдык черлериниде алзын кашорунарлыг участок эмнелгелери бар. Оларның бирээзинге Элегес-Аксы суурда участок эмнелгеси хамааржыр. Ол черде 25 орун бар. Ол эмнелгеге районнуң янзы-бүрү суурларындан, оон иштинде Таңды районнуң чамдык черлериндеи келген аарыг кижилерни чыттырып эмнеп турар. Эмнелгениң эргелекчизи Анатолий Кузьмич Мальцев 1976 чылдан бээр ында ажылдап турар. Ук участокка эмнелгеш, сегин чаңган кижилер улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында ажылдап, ниити хөрөнге боттарының улуг-хуузун кирип турар.

Коллективиниң ажылының дугайын оон эргелекчизи А. Мальцев мынчаар чугаалап олурар:

— Бистиң кижилеривис боттарының мурнунга салдынган сорулгаларны күүседиринге белен. Коллектив улут эвес, чүгле он алды кижиден тургустунган, ынчалза-даа олар найыралдыг болгаш ажылынга кызымак. Тыва чоннуң аажы-чаңында мөөн бир билип алган чүвем болза, чылдың берге өйү кышты канчаар эрттиргенин мендилеп-ле соонда чугаалажыр боор чүве-дир. Ийе, мен база бистиң бо чылдың кыжын канчаар эрттиргениви-ни чугаалаксаар-дыр мен. Эмнелге черинин оран-бажыңын болгаш өске-даа чүүлдерин ыяк серемчилиг белеткеп алган турганывыстың ачызыбыле бо чылдың кыжын эки эрттирдивис. Оран-бажыңывыс үргүлчү чылыг болгаш чырык турду. Эм-тан, аңгдем чедип алырын база үүктелдарбедивис. Биске эмнеткеш, сегин чаңган кижилер өөрүп четтиргенин чугаалап чаңганнар. Ынчалза-даа... дээш, эргелекчи чугаазын үзүп кагды.

— Ынчалза-даа чүү ирги? —деп сонуургадывыс.

— Бисте бодувустун транспортувус чогу ажылга улуг шаптык боон турар. Ол дугайын каш-даа катап чугаалаштым бис. Чүү-даа бүтпээн. Чурттакчы чону ийи муң чедип турар черге участок эмнелгезин тургузар, ону транспорт-биле хандырар деп ниити негелде ындыг болгай. Улут-даа, бичии-даа болза, бүдүн эмнелге черинин транспорт талазы-биле кандыг хөрөнге турбас дээр силер?

— Бо талазы-биле айтырыг тургузуп турдуңар бе?

— Айтырыгны каш удаа тургускан бис, ынчалза-даа чүве бүтпээн. Соолгу үеде ол дугайын мырыңай ыытташпас болу берген бис. Машина биске каас-кол аян-чорук ыыларынга эвес, эмнелге черинин эргежок чугула ажылдарын кылып бүдүрериниге хөрөнгө чүве-дир ийин—деп, эргелекчи чугаалады.

Бистиң аравыска болган беседага районнуң кол эмчизи Ш. О. Биче-оол база киришкен. Кол эмчи база-ла участок эмнелгезинин транспорт хөрөнгө турарын деткип, ол айтырыгны республиканың удуртур организациларының мурнунга ам-даа чидин-биле тургузарының чугулазын сүмелээн.

Участок эмнелгези тургустунгаадан бээр дыка үр болбаан. Ынчалза-даа ниити байлаштылды, чоннуң кадының камгалаарының талазы-биле сорулгаларны күүседиринге багай эвес турнун келген. Коллективте үр үеде ак сеткилдиг ажылдан турар эштер база бар. Чижээ, эмнелге сестрязы М. Э. Кадак, поварлар М. Н. Груздева биле М. Зотова олар боттарының онаашкан ажылын каш чылдарның дургузунда эң ак сеткилдиг ылыш келген болгаш эмнеткеш чаңган кижилериниң өөрүп четтиринишкинин база администрация болгаш профвилел организациязының шаңнал-макталын үргүлчү чедип ап келгеннер.

Онаашкан ажылынга харысалганы ам-даа бедидерин болгаш ажылдың шынарын улам эжиндерин эмнелге коллективинден негээр албан. Оон-биле кады коллективтин күзел турар дилээн өөренип көөрү база чугула.

С. ТАМБА,
«Шынның» корр.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

БИЛЧИИШКИННИҢ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА

СЭКП ТК-ныҢ Чиңгине секретары, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы Л. И. БрежневтиҢ болгаш ЮСФР-ниҢ Президентизи, ЮгославияныҢ Коммунистер эвилелиниҢ Даргазы И. Броз ТитонуҢ ужуражыышкынының түҥнелдерин ЮгославияныҢ парлалгазы болгаш еске-даа массалыг информация черлери калбаа-биле тайылбырлап турар.

Дээди деҥнелге моон мурнунда болгулаан югослав-совет ужуражыышкыннар болгаш чугаалажыышкыннар ышкаш И. Броз ТитонуҢ ССРЭ-же аян-чоруу ийи чурттуҢ аразынга пайыралчы харылзааларны улам ыҥай калбартырынга, билчиишкинни болгаш кайыдаа талага ажыктыг кады ажылдажылганы быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг болуру чигзиниг чок деп, ЮКЭ-ниҢ органы «Комунист» сонун бодунуҢ тайылбырынга онзалап демдеглээн. И. Броз ТитонуҢ Л. И. Брежнев-биле чугаалажыышкыннары делегейге калбак ужур-дузалыг болуп, тайыбыны болгаш делегейге деҥ эргелиг кады ажылдажылганы быжыглаарының херээнге социалистиг ийи чурттуҢ шуут салыышкыны болур дээрзинге база бүзүрелдиг бис деп, ол бижээн.

Югослав удуртукчуҢ ССРЭ-же аян-чоруу бүгү талаларга югослав-совет кады ажылдажылганыҢ боттуг калбарыышкынының үезинде болган деп, «Комунист» бижээн. ЮСФР-ниҢ болгаш ССРЭ-ниҢ, ЮКЭ-ниҢ болгаш СЭКП-ниҢ аразында харылзаалар кады дугуржуп алдынган үндезинге, ийи чурттуҢ болгаш партияның байдалында база политиказында ниити болгаш онзагай чүүлдерни хүндүлежиринге, хамаарышпас чоруктун, деҥ эргениҢ, холгаарлашпастың, кады ажылдажырының база кайы-даа таланың сонуургап турар бүгү айтырыгларын дугайты чугаалажырының принциптеринге таарыштыр тургустунуп турар.

«Кады ажылдажылганы калбартырынга болгаш ханыладырынга белен чорук», «Ийи чурт тайбын дээш, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары, улустарның хамаарышпас чоруу болгаш ниитилел депшилгези дээш туржуп турар» деп эгелер-биле «Борба» болгаш «Политика» солуннар совет-югослав чугаалажыышкыннарның доозулганының дугайын дыҥнаткан.

Санал-оналдарын солчуп турарының үезинде И. Броз Тито биле Л. И. Брежнев тайбыны быжыглаары болгаш делегейниҢ политиктиг байдалын экижидери дээш демиселге бүгү чурттарның идепкейлиг киришкен турарын деткип, ийи чурттуҢ аразынга дээди деҥнелге аргыжылгаларны калбартырының эргежок чугулазын айыткан деп, «Борба» онзалап демдеглээн.

Бүгү талалыг болгаш доктаамал югослав-совет харылзаалар үр хуусаалыг перспективага даянган болгаш ындыг харылзааларга ийи чурт база ийи партия сонуургалдыг деп, ТАНЮГ агентилел бодунуҢ тайылбырынга демдеглээн.

Социалистиг ийи чурттуҢ аразында кады ажылдажылганың чедиишкинниг хөгжүлдезин ийи тала каш улаа айтып келгенин хайгааракчылар демдеглеп турар деп, ол агентилел чери айыткан. И. Броз ТитонуҢ болгаш Л. И. БрежневтиҢ аразынга чугаалажыышкыннарның ак-кара чок будуштүү шагда-ла чаагай чаҥчыл болу берген болгаш ындыг чорук деҥ эргелиг харылзааларны дёткип турар чүгле ындыг чурттарның аразынга болдунар аргалыг деп, ол хайгааракчылар онзалап демдеглеп турар. Леонид Ильич Брежневти Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республикажа албанның найыралчы аян-чоруун кылып келгин дээн чалалгага хамаарыштыр ол агентилел чери ук аян-чорук ийи чурттуҢ удуртукчуларының аразынга санал-оналдар солчуушкунун үргүлчүлээринге чаа арганы ажыдар деп айыткан.

«Чугаалажыышкыннар ының калбак ужур-дузазы», «ДелегейниҢ бирги чергелиг болуушкуну» деп эгелер-биле югослав солуннар И. Броз ТитонуҢ Совет Эвилелинге чоразынга хамаарыштыр даштыкы парлалганың үнелээшкиннерин чыып парлаан. Совет парлалганың үнелээшкиннерин тускай эге-биле берип турар. Совет информация черлери бистиҢ ПрезидентивистиҢ аян-чоруунче улуг кичээнгейни салып турар деп, «Борба» солун бижээн.

(СЭТА).

ДелегейниҢ уруглар чылы

ЧАШТАР ХООРАЙЫНДА

КижиниҢ төрээн бажыңы... Ажыдыралдың агымынче чаа кирип бар чыдар чаш кижиге ол дег эргим чүве кайда боор! Төрээн бажыңынга ону өөрүшкү, хулумзуруг, сагышованыр холлар, чылыг уткуушкун макаар. Бо чүүлде бир улуг өг-буленик дугайында чугаалаадывыс.

* * *

— Милан! Анка! Петер! Иветка!— Адаанче бадыңар, бисте аалчылар келди!—деп, сес харлыг ОндрейниҢ өскүт уну унду. Чаңгыс минута хире болганда Мариан биле Дана Кружаннарның тос уруу өрээлге чыглып келдилер. (Мени ол бажыңнарның эзлери ол өрээлге хүлээп алган чүве). Кожазында хоорайның профтехучилищезинде өөренип турар ийи улуг уруу ында чок болду, олар чүгле суббота, воскресенье хүннеринде кээп турарлар.

Бо улуг өг-буле туйбудан кылган ийи каҥ бажыңда чурттап орарлар. Ооң чанында он алды ындыг бажың, ортумак школа, уруглар сады, хаглыг бассейн, кинотеатрлар, стадион бар. Бо хоорайжыгашта 200 хире өскүс чаштар чурттап база өөренип турарлар.

Барыын Словакиядa уруглар-ның дуржулга хоорайы болур Златовце-биле мээң таныжылгам ынчаар эгелээн. Бо Чехословакияда бир дугаар дуржулга хоорайы болур.

Мариан Кружан мынча диди:

— Уруглариның дуржулга хоорайынга ажылдаар кижизидикчилерни конкурс ёзугаар хүлээп ап турар дугайында чарлалды 1974 чылда солуннардан номчаан бис. Ашаам-биле ийилдирциестиҢ тускай эртемиевис —педагог улус бис. Шекеп көөр деп шиитпирледивис. Ооң соонда психологтар-биле үр чугаалажыышкыннар болган, бисти тускай шылганнар. Хыналданы чедишкинниг эрттивис, ам беш чыл дургузунда мында ажылдап тур бис. Чаштар-биле ажылдаары биске солун-дур, ынчангаш моон оске ажылче шилчиир дугайында бодал бисте чок. Чамдык таварылларда бергеш аажок дээрзин чажыргаш канчаар. Ооң уламынан театрже, киноже, аалчы болуп бажыңнарже баарывыс ховартаан. Чаштарны доктаамал хайгааралары чугула болгай. БистиҢ бичии кижилеривис ада-иелин эрте чажындан өскүнген кижилер дээрзин утпас керек.

Дана чугаага киржи берди:

— Бичии кижи кижизиз өг-буледе чурттап турар мен деп чүвени медерел билин дээш аңаа бүгү-ле таварымчалыг байдалдарны тургузуп турар бис. Ооң аңгыда бажың ажылы кылырынга өөредири база чугула. Мен оларниҢ-биле бажың иштиниҢ чүү-хоо ажылдарын кылып турар мен, чамдыкта магазиннер барып, ойнаарактар-даа, идик-хептеде садып турар бис.

. Ийет, идик-хеп дугайында чугаалай бергеш, ам сактып келдим. Бисте чаштар хоорайының тургустунганының дугайында билип каан, чамдык кижилер бисче хеп сукан посылкалар чорудуп эгелээнер. Олар колдуунда-ла буржуал үеде өскүс чаштарның ажыдыралын хөрген кырганнар чүве. Бисте чаштар бүгү-ле чүүлдер-биле хандырылганын олар билбейн, дузаларын оралдашканнар. Шынап-ла чаштарның ажыдыралын экижидер дээш күрүне хөй акша-төгерикти чарыгдаан. Хоорайжыгашты тударынга 93 миллион кронну (бисте болга 9.300 муҥ рубль) үндүрген. Ооң иштики чарыгделинге чылда-ла 11 миллион кронну берип турар. Ол эгезинден тура бистиҢ чаштарывыс түрегдел деп чүве корбээн. «Чок» деп сос дыҥнаваан, бүгү-ле чүве бүрүн турган. Чадап кээрде өг-буленик хуу библиотеказында номнарны безин күрүне халас берип турган, а өөредилге номнарының дугайында чугаалаан хөрээ-даа чок. Мында кижизидикчи башкылар боп колдуунда ашак-кадай улус ажылдап турар. Ынчангаш, өскүстерниҢ ажыдыралы аная чаштардан ылгал чок.

— СилерниҢ бажыңнарда чурум кандыгыл?—деп хөрээжеп эдеп айтырдым.

— Эртем шак-даа медеэлээр. Улуг уруглар-биле өртемдеп чем кылып эгелээр мен. Чемненгеш, чамдыктары школаже, өскелери уруглар садынче чоруп эгелээр. Ол ийи шакта чаштар шупту чылым келир, хоорайның улуг столовазынга душтеки чем чиир бис. Ооң соонда кичээлге белеткелдер эгелээр. Бот-тывыңнар уран чүүлдүҢ, авиамодельдиҢ, уран солдарының белгүннери ажылдап эгелээр. Ооң аңгыда үрер хогжум, спортчу секциилер база бар. Кежээки чем соонда бажыңга олурар бис, чамдыктары телевизор көөр, өскелери номнуттунар, эң чаштары ойнаарлар.

Чайы үеде чаштар пионер лагерьлеринге баарлар, а бис —шолээлээр бис. Чазын, күзүн—хоову ажылдыры. Бажың бүрүзүнүҢ чанында улуг эвес огород бар. Эрткен чылын ажаап алган капуставыс келир дужугке чедер.

Чуртувуска аян-чорук кылырында ынак бис. Хоорайның бодунуҢ автобустары бар. Автобустар черишпейн баар таварылга туруп хеле—хөй санныг улегтер бүдүрүлге черлери чорудуп баар. Төрээн Чехословакиядыска чаштар-биле каш-даа катап аян-чорук кылган бис...

Мени эдерткеш, бажыңнымнаштын сонуургадып, көргүстү. Ийиги каҥта удуур өрээлдер бар. Чунар чер база ында. Аалчылар хүлээп алыр өрээл база бар.

Чаштарның олуп турары эскертиннес. Эрткен беш чылда бо хоорайжыгашка уу удаа куда болган. Ол хоорайжыгашка кижизиттинген чаштарның бирээзи институтта өөренип турар. Чамдыктары тускай өртүмек өөредилге черлеринге киргеш, өскелери ажылдап турар. Олар боттарының төрээн бажыңын утпастар, үргүлүү кээп турарлар.

О. СПИРИН.

Братислава. ПМА-ныҢ корр.

МАРСЕЛГЕ МАССАЛЫГ МИТИНГ

ПАРИЖ. (СЭТА). Ажылчы чоннардан 40 ажыг муҥ кижи киришкен массалыг митинг Марселге болган. Европа парламентизинге ам болур соҥгулдага белеткел шугуму-биле ону Франциянын Коммунистиг партиязының инициативазын ёзугаар оранизастаан. Францияның компартиязының Чиңгине секретары Ж. Марше биле Италияның компартиязының Чиңгине секретары Э. Берлингуэр олар аная киришкен.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының херээнге, Европаның демократтыг, тайбың хөгжүлдезинге согуушкун таварыштырарын оралдажып турар реаксылыг күштер-биле демиселге француз болган итали коммунистериҢ, бүгү ажылчы чоннарының кады ажылдажылгазын база эп-сеткил каттыштырылгазын улам ыҥай калбартырының эргежок чугулазын Барыын Европаның ийи эң улуг компартияларының удуртукчулары боттарының чугааларынга онзалап демдеглээн. Иштики болган даштыкы политиканың айтырыгларының хөй нуруузун дугайты француз болган итали компартияларның туруш, бодалдарының дүгжүп турарын олар демдеглээн.

Стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсээн кызыгаарлаар дугайында совет-америк керээге ат салырының дугайында дугуржуушкунну итали компартия бедин-биле үнелеп, ону «тайбынның болгаш бурунгаар депшилгениҢ чугула чаалап алыышкыны» кылдыр санаан деп, итали компартияның Чиңгине секретары медеглээн.

ФИДЕЛЬ КАСТРОНУҢ ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

МЕХИКО. (СЭТА). Кубаның Компартиязының ТК-лының Бирги секретары, Куба Республиканың Күрүне чөвүелиниҢ болган Министрлер ЧөвүелининиҢ Даргазы Фидель Кастро Мексикага албанның ийи хонук аян-чоруун кылган. Куба күрүненинҢ баштыңы аян-чорук үезинде ийи талалыг кады ажылдажылга айтырыгларын, ол ышкаш ийи таланың сонуургап турары айтырыглар дугайты Мексиканың президентизи-биле чугаалажыышкыннар эрттирген. Чугаалажыышкыннар доостурга, кады кылган дыҥнадыгга ат салган.

Чуртунче чаныптарының мурнунда Ф. Кастро парлалга конференциязы эрттирген. Мексикан улустуҢ ону эвилеп хүлээп алганы дээш өөрүп четтиргенин ол илергейлээн. Монополияларның үптээшкиннериндeн болдунуҢ нефть байлактарын камгалаар талазы-биле Мексиканың хамаарышпас политиказын кубалар изин-биле деткип турарын ол онзалап демдеглээн.

Чугаалажыышкыннар ының калбартырының эргежок чугулазын айыткан деп, «Борба» онзалап демдеглээн.

Бүгү талалыг болгаш доктаамал югослав-совет харылзаалар үр хуусаалыг перспективага даянган болгаш ындыг харылзааларга ийи чурт база ийи партия сонуургалдыг деп, ТАНЮГ агентилел бодунуҢ тайылбырынга демдеглээн.

Социалистиг ийи чурттуҢ аразында кады ажылдажылганың чедиишкинниг хөгжүлдезин ийи тала каш улаа айтып келгенин хайгааракчылар демдеглеп турар деп, ол агентилел чери айыткан. И. Броз ТитонуҢ болгаш Л. И. БрежневтиҢ аразынга чугаалажыышкыннарның ак-кара чок будуштүү шагда-ла чаагай чаҥчыл болу берген болгаш ындыг чорук деҥ эргелиг харылзааларны дёткип турар чүгле ындыг чурттарның аразынга болдунар аргалыг деп, ол хайгааракчылар онзалап демдеглеп турар. Леонид Ильич Брежневти Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республикажа албанның найыралчы аян-чоруун кылып келгин дээн чалалгага хамаарыштыр ол агентилел чери ук аян-чорук ийи чурттуҢ удуртукчуларының аразынга санал-оналдар солчуушкунун үргүлчүлээринге чаа арганы ажыдар деп айыткан.

«Чугаалажыышкыннар ының калбак ужур-дузазы», «ДелегейниҢ бирги чергелиг болуушкуну» деп эгелер-биле югослав солуннар И. Броз ТитонуҢ Совет Эвилелинге чоразынга хамаарыштыр даштыкы парлалганың үнелээшкиннерин чыып парлаан. Совет парлалганың үнелээшкиннерин тускай эге-биле берип турар. Совет информация черлери бистиҢ ПрезидентивистиҢ аян-чоруунче улуг кичээнгейни салып турар деп, «Борба» солун бижээн.

(СЭТА).

ИРАКТЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ ХАРЫЫЗЫ

БАГДАД. (СЭТА). Алыс үндезини палестин айтырыгны чөптүг шиитпирлээри дээш демисел болуп турар араб хосталгалыг шимчээшкинниҢ революстуг сорулгалары мурнуу одуруунда Совет Эвилели чоруп орар социалистиг дем каттыштырылга чурттары-биле эвилелдежилгени эргежок чугула болдуруп турар деп, Ирактың президентизи Ахмед Хасан аль-БакрыҢ Багдадта парлаттынган харыларында медеглеттинген. Совет Эвилели-биле харылзаалар дугайында айтырыг талазы-биле бистиҢ бодалывыс өскерлиш чок болгаш ССРЭ биле Ирак Республиканың аразынга Пайырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээ-биле тодаргайлаттынып турар.

Бир талазында, Иракты болгаш өске талазында, Совет Эвилелинин болгаш социалистиг дем каттыштырылга чурттарының аразынга кады ажылдажылганың улам ыҥайгы хөгжүлдези моон соҥгаардаа ниити эрге-ажыктарга үндезиленир аная деп, президент онзалап демдеглээн. БистиҢ харылзааларывыс быжыг болгаш принципиалдыг баазага үндезиленип турарын яныбүрү деҥнелдерге болгулаан ужуражыышкыннар көргүскен.

Чаңгыс талалыг египет-израиль керээни президент шыңгыы шүүмчүлээш, ону араб нацияга удур политика болгаш шериг талазы-биле сүлчээ-дир деп адаан. Ол керээ араб делегейге болгаш Африкаже сионистиг шургуушкунга Египетти деткиш чер болдуруп, палестин херекке болгаш бүгү араб нацияга улуг каражаны чедирер деп, ол чугаалаан.

Кады ажылдажылгага, иштики херектеринче холгаарлашпазынга база национал бот-эргелерин хүндүлежиринге үндезилээш, кожа чурттар-биле харылзааларны калбартырын А. Х. аль-Бакр деткип чугаалаан. Персид мугулдурпуҢ девискээринге девискээрниҢ шериг-керээлерин база блоктарын тургузарынга Ирак удур туржуп турарын ол онзалап демдеглээн.

Каяа-даа каттыштастар шимчээшкининге Иракты идепкейлиг ролюн демдеглээш, бодунуҢ чуртунуҢ Азия, Африка, Латин Америка чурттарыбиле болгаш империализмге база расизмге удур демисежин турар өске-даа чурттар-биле харылзааларын калбартыр болгаш быжыглаар деп түүкүлүнүҢ дугайын ол медеглээн.

АЖЫЛЫН ДООСКАН

МАДРИД. (СЭТА). Испанияның социалистиг ажылчын партиязының 28-ки съездизи ажылын дооскан. ЧурттуҢ болгаш партияның мурнунда турар эң чугула айтырыгларны муҥ ажыг делегаттар дөрт хүн чугаалажып, чоокку чылдарда ол партияның стратегиязын болгаш тактиказын ажылдап кылган.

Партияның даштыкы политиктиг угланыышкынын ажылдап кылырынче съездиниҢ делегаттары онза кичээнгейни салган. ЧурттуҢ НАТО-га киреринге, Испанияның девискээринге, чижээ, Канар ортулуктарга, даштыкы шериг баазаларын тургузар чорукка испан социалистер шиитпирлиг удурланып турар деп делегей айтырыгларын дугайты резолюцияда демдеглээн. Бүгү делегейге тайбыны быжыглаары дээш, боо-чепсекти эндере будуурин соксадырын, ядролуг чепсээ чок зоналарны тургузарын чедип алыр дээш демиселди идепкейжидериниҢ эргежок чугулазының дугайын Испанияның социалистиг ажылчын партиязы медеглээн.

Испанияның социалистиг ажылчын партиязы ажылчы чоннарга таарышкан ниитилелди тургузарын чедип алырын бодунуҢ кол сорулгазы кылдыр санап турар деп съездиниҢ политиктиг резолюциязында айыткан. ИСАП испан ажылчы чоннарының эргежактарын моон соҥгаар-даа камгалаар, чуртка демократияны калбартырынга идиг бээр.

Испанияның социалистиг ажылчын партиязының марксисчи, аңы талазы-биле характерин бадыткап турар резолюцияны дээш съездиниҢ делегаттарының аажок хөй нуруузу бадылаан.

Партияның удуртукчуларының чамдыызы ооҥ-биле чепшээрешпейн турарын илергейлээн, а ИСАП-ниҢ чиңгине секретары Ф. Гонсалес ол албан-дужаалга бодунуҢ кандидатуразын катап тургузарындан ойталап турарын медеглээн.

Ооҥ түҥнелинде съезд беш кижи составтыг организастыг тур комитетти тургузарын шиитпирлээн. Испанияның социалистиг ажылчын партиязының экономиктиг болгаш политиктиг программазын көрүп, ооҥ удуртур органнарын соҥгуур апаар партияның онза съездизин алды ай хуусаа дургузунда белеткээрин ол комитетке дааскан.

С. Вэнс үнүпкен

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың күрүне секретары С. Вэнс Барыын Европаже болгаш Чоокку Чоон чүкче ийи неделя чорук кылып дүүн үнүпкен. Ол Европага Англияның, Италияның, Испанияның, чазактарының баштыңнары-биле чугаалажыр, НАТО чөвүелиниҢ Галага болур эвлечглиг сессиязына киржир. Чоокку Чоон чүкке чоруп тура, ол ЕгипеттиҢ президентизи Садат, ИзраильдиҢ премьери Бегин оларныҢ-биле ужуражыр, Каир биле Тель-АвивтиҢ аразында чугаалажыышкыннарның чаа эвлчээнин ажыттынарынга өлуржур.

ЯДРОЛУГ ӨЛУМГЕ УДУР

ТОКИО. (СЭТА). «Ядролуг өлүмнү болдурбас!», «Ядролуг боо-чепсекти хоойлудан дашкаар кылдыр көргеш, ону хоруур!», «Чер кырынга тайбың дээр турзун дээш!».

Токио—Хиросима аразында тайбыҥның марыжы шак ындыг лозуҥнар-биле ында эгелээн. Үжен дөрт чыл мурнунда америк атомнуг бомбалаашкынга таварышкан хоорайга—Хиросимага чедир муҥ километр орукту тайбың дээш япон демиселчилер эртерлер.

Ядролуг боо-чепсекти бүрүн хоруурун, ядролуг боо-чепсекти будурбес, ындыг чепсектиг болбас болгаш ону дашкаартан кыр сөөртпес деп, ядролуг чепсек чок турарының үш принципин япон чазактың сагыырын марштың киржикчилери неген турар.

КАПИТАЛ ДЕЛЕГЕЙИНДЕ ДАРЛАЛГА УДУР

ДелегейниҢ деҥнелге хөй-ниитизи Мурнуу-Африканың дерзин үүлгедакчиларының кара кештиг аныяк патриот Соломон Махлангуну шаажылап олургенинге кидецкиг дувурээзинин илерткен. Мурнуу-Африка Республиканың расисчи ёзу-чурумунуҢ үүлгеткен чаа кем-хөрээнге удурлаштан чыскаалдарының киржикчилери чуртта сөөк-язы ылгаар чорукту бүгү-лаан политиктиг иштен-сурушкунларын соксадырын шиитпирлери-биле кеген.

ЧУРУКТА: расисчи ёзу-чурумга шаажылаадын өлурткен патриоттуҢ аразы Марта Махлангу оглунуҢ хоорүүнүҢ чанында.

СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

Панаманың ажылчы чону диктатор Сомосаның каргыс эрге-чагырганының кем-буруулуг үүлгедиглерин киллеҥзэшкин-биле буруу шаан, Никарагуаның патриоттарының реаксылыг ёзу-чурумну дүжүр октаар дээн маадырлыг демиселге эп-сеткил каттыштырылгазын илередин турар.

ЧУРУКТА: Панаманың муниципалитет чөвүелиниҢ эгелээшкинин ёзугаар хоорайның муҥ-муҥ чурттакчылары ажылшагының соонда никарагуа улустуҢ демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазының чыскаалын кылган.

Н. УРТМИНЦЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

Чер кырынга быжыг тайбың, кады ажылдажылга дээш

КУБА ЧУГУЛА ЧЫЫШКА БЕЛЕТКЕНИП ТУРАР

Шериг эвилелдеринге каттышпаан чурттарның чазактарының болгаш күрүнелериниҢ баштыңнарының 6-гы конференциязынга белеткел Кубада калбарган. Конференция бо чылдың сентябрьда Гаванага болуп эртер. Ол чыышты ында бирги чергениҢ чугула болуушкуну кылдыр көрүп турар.

Каттышпазының шимчээшкининиҢ чаагай сорулгаларын Куба эң эгезинден долуурүн деткээн болгаш ону чедип алыры дээш бүгү күжеиишкиннерин үндүрүп турар. Делегей ареназынга Кубаның чедип алганы бедик ат-алдары болгаш хүлээп көрүүшкүну—ол дээрге чүүн-даа мурнуында ооҥ империализмге, колониализмге болгаш неоколониализмге удур, сөөк-язы дарлалының болгаш ылгай көор чорукту бүгү хевирлеринге удур, бүгү чурттарның болгаш улустарның боттуг хамаарышпас чоруу, тускайлаҥ социал-экономиктиг хөгжүлдези дээш, чер кырынга чавырылдырымышкын база тайбың дээш соксаал чок демиселиниҢ түҥнели-дир.

Каттышпазының шимчээшкининиҢ принциптерин база идеяларын Кубаның деткип турары колониалдыг кулданыышкынны, империалистиг дарлалды бодунга аңктеп эткен, олардан долу хосталыышкын депшилгеже болгаш аас-кежикче орукту ажыдар деп чүвеге хөрек кырында бүзүрээн куба улустуҢ бүгү теогүзү-биле тайылбырлаттынар.

Чурттар аразының дем каттыштырылгазының улуг күштүүн куба улус боттарының дуржулгазынга көрген. Эш Фидель КастропуҢ хөй удаа айтып турганы дег, революстуг Куба империалистиг халдакчыларга чаңгыс удаа эвес ойтур шавыышкынны Совет ЭвилелиниҢ болгаш социалистиг дем каттыштырылганың ооп аңы күрүнелериниҢ, делегейниҢ бүгү депшилгелиг база демократтыг күштериниҢ, ооҥ иштинде каттышпаан чурттарның дузаламчызы, деткимчезиниҢ ачызында берип келген болгаш туржуп шыдаан. Ынчангаш Хосталга Ортулуу делегейге дем каттыштырылгазының түгүн бедик тудун, бодунуҢ даштыкы политиказынга интернационализмниҢ ыдыктыг принциптерин үндезилел кылдыр алганына элдепсинер чүве чок.

Ол байдал каттышпазының шимчээшкининде Кубаның ээлээн туружундан онза илдең көстүр. Африканың аныяк чурттарының хамаарышпас чоруунга болгаш девискээр талазы-биле бүрүн-бүдүн болурунга империализмге күткүткен күштериниҢ талазындан кыжаныышкын тургузарга Куба интернационалистер ол чурттарга дузалаан. Каттышпаан чурттарның таарыштырылга бюрозунуҢ Мапутага чоокта чаа болуп эрткен онаа сессиязынга Куба Намибияның болгаш ЗимбабвениҢ улустарының хамаарышпас чоруу дээш чөптүг демиселинге моон-даа соҥгаар бүгү талалыг дузалаарынга, империалистериҢ болгаш оларның чалчаларының Африкага чимзенишкиннеринге удур хөделиринге шиитпирлиин база катап көргүскен.

Муҥ-муҥ куба эмчилер, башкылар, экономиканың аңгы-аңгы хөй адырларының специалистери Африканың, Азияның база Латин Американың сайзырап орар хөй-хөй чурттарында амыр-дыжын бодавайн ажылдап, ол чурттарга колонизаторларның, империалистерниҢ ажылаашкынының түҥнели болур социал-экономиктиг хөжүдеашкынны ажып эртеринге дузазын көргүзүп турар.

Ол болгаш өске-даа хөй факт-барымдаалар каттышпазының шимчээшкининиҢ идепкейлиг киржикчизи болур Кубаның политиказының үре-түҥнелдиин херечилеп турар. Ол шимчээшкинде Кубаның өзүп турар ролюнуҢ дугайын каттышпаан күрүнелериниҢ дээди деҥнелге эртер 6-гы конференциязының болур чери кылдыр Гавананы шилип алганы безин чугаалап турардыр.

Конференцияның эртер чериниҢ ээлери ооҥ чедиишкиннинг болурунга таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш, бүгү үүлдерни кылып эгелээн. Кол кичээнгейни чыыштың политиктиг белеткелиниче уттаан. Конференцияның даргазы болур күрүне—Куба каттышпазының шимчээшкининде киржип турар бүгү чурттарны шупту-зуун хөй талалыг белеткел ажылдарынга киириштирерин кызыдып турар. Ол сорулга-биле Кубаның чазак төлөөлери 60 ажыг чуттарга чедип каапкан. Каттышпазының шимчээшкининде киржип турар чурттарга Гавана конференциязының хүн чурумунуҢ төлевилелин чоруткан.

Ол чугула чыыштың ажылының техниктиг хандырылтазының, хөй саныг делегаттарны болгаш даштыкы парлалганың төлөөлерин хүлээп алырының база каяа чурттадырының айтырыглары чедиишкиннинг шиитпиреттинип турар. Гаванада Конгресстер ордузунуҢ болгаш хөй каҥ чаа аалчылар бажыңының тудуу дооступ турар. Аалчыларны хүлээп алырынга чурттуҢ тергиин дээн аалчылар бажыңнары бүза белеткенин эгелээн.

БелеткелдиҢ канчаар чоруп турарынче улуг кичээнгейни угландырган куба парлалганың ниити түҥнел турарын ёзугаар алырга. Гавана конференциязы каттышпазының шимчээшкининиҢ күштериниҢ бот-боттарын улам эки билчип, эптиг болурунга чугула үе-чада боop, ол шимчээшкининиҢ делегейниҢ бүгү депшилгелиг болгаш демократтыг күштери-биле үретүҥнелдиг кады ажылдажылгазын быжыглаарынга база калбартырынга дузалаар.

Н. ЧИГИРЬ,
СЭТА-ныҢ корр.

Гавана.

МЕДЭЭЛЕР

АЖЫКТЫГ БОЛГАН

Чоокта чаа Улуг-Хемниң Арыг-Узуу суурда тоо фермага районнуң ажыл-агыларының специалистериниң семинары болуп эрткен. Аңаа совхозтарның зоотехниктери, мал эмчилери, экономистер болгаш удуртукчулар киришкеннер.

Семинарның киржикчилери малдың аарыгларына удур профилактиктиг ажылдарны чорударының, чаш малды эмизериниң талазы-биле эртемде чаа чүүлдерни билип алганнар. Ооң-биле чергелештир малдың тарып боозадылгазы удавас эгелээрин барымдаалааш, ол талазы-биле айтыыларны база чугаалашканнар. Малдың тарып боозадылгазынга ажыктыг арганар талазы-биле бодалдарын «Улуг-Хая» совхозтуң зоотехниги С. Седен, мал эмчизи Т. Чыдым-оол олар илереткеннер.

В. БАЛДАН-КОМБУ.

●

СЛЁТ

Өвүрде Хандагайты суурга районнуң школаларында кызыгааржыларның аныяк өңнүктериниң слёду болуп эрткен. Аныяк кызыгааржыларның шериглер-биле харылзаазының, оларның эрттирип турар болгүмүнүң ажык-дузазының дугайында ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары С. Достай чугаалаан.

Шериг-спортчу маргылдаалар база болган. Противогаздар, автоматтар чүктээн школачыларның чадаг чарыжы, черниң үгшинин шын тодарадыры, «айымылдыг» участокту эртери, граната октаары, доора ыяшка туттунары... дээн ышкаш маргылдааларны эрттиргеннер.

(БИСТИҢ КОРР.).

●

ТҮҢНЕЛИ ҮНГЕН

Магазиннерниң иштин дериир, бараанналарың өртээн шын азар болгаш садып алыкчыларга эптиг өске-даа үүлдерни кылыр талазы-биле конкурсту Кызылдың үлетүр бараанларының садыының удуртулгазы болгаш профэвилел комитеди организастаан. Аңаа наймысалдың бүгү үлетүр магазиннери киришкен.

Конкурстуң жюризи түңнелди үндүрерде витриналарын болгаш залдарны дерээнин, бараанларны комплектилээнин, садыг алыкчыларга бараан болурунуң шалып-дүргенин, садыгжыларның тускай хевин кедип алганын бүгү тала-биле өөренип көргеш. Ол үүлдер база конкурстуң негелделериниде киргеннер.

Конкурстуң түңнелин чоокта чаа үндүрген. Ооң негелделерин бүрүн күүседип шыдаан деп саналаш, «Саян» универмагынга бирги черни тывыскан. Ийиги болгаш үшкү черлерни «Детский мир» биле № 55 магазиниң коллективтери чаалап алганнар.

Д. ИРГИТ.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ КИНОФЕСТИВАЛЫНЫҢ ШАҢНАЛДАРЫ

АШХАБАД. (СЭТА-ның корр.). ССРЭ-ниң улустуң артизи, кинорежиссёр Р. Карменнин удуртулгазы-биле тургускан «Ада-чурттуң Улуг дайыны» деп киноэпопея Туркменистанның найысылалынга болуп эрткен XII бүгү-эвилел кинофестивалынга тускай дипломну болгаш жюриниң шаңналын чаалап алган.

Империализмниң кем-бурааулуг херектерин сойгалап турар «Кентаврлар» («Мосфильм») деп кинонуң коллективинге эң эки уран-чечен фильм дээш кол шаңналды тывыскан. Грузин мастерлериниң бистин үежилеривистин овур-хевирин чуруп көргүзүп турар «Хуу айтыыглар талазы-биле элээн каш интервьюлар» деп кинозу база кол шаңналга төлептиг болган. «Мосфильм» киностудиязының тургусканы «Емельян Пугачев» деп кинозу төөгү талазы-биле улуг ужур-дузалыг дээш тускай шаңналды алган.

Көдээ чонуну амыдыралын көргүскен «Кижилер - аразында» (Кыргысфильм), «Тараажылар» (Киевтиң А. Довженко аттыг киностудиязы), мораль-эстетиктиг айтырыгга хамаарышкан «Чаштынмаан көк-тарааның чечектелгени» (Литва студия), казах кинематографистерниң төөгүреволюсчу теманы чырыткан «Хан болгаш дер» деп кинолары база лауреаттар болганнар.

Эр кижиниң ролун эң эки күүсеткени дээш шаңналды «Мосфильм» студиязының үндүргени «Сергий ада» деп кинога ойнаан С. Бондарчукка тывыскан, а херээжен рольга хамаарыштыр бирги черни «Ленфильмниң» «Аныяк кадайы» деп кинога кол рольду күүсеткен аныяк артист А. Каменкова чаалап алган.

Эң эки документалдыг фильм дээш шаңналды амгы үениң ажылчын аңгызын көргүскен «Удурланыкчыны дилеп тур мен» (Ленинград студиязы) деп кино биле Ада-чурт авациязының эгелекчилерин көргүскен «Агаарга хандыкшааннар» (Грузия студия) олар үлешкеннер. Ол ышкаш «Палестинчилер: чурттаар эрге» (ЦСДФ), «Директорга ынак мен» (Литва студиязы), «Тараа дугайында сөс» (Украина), «Мээн черим—мээн салым-чолум» (Беларусьфильм») деп кинолар база шаңналды алгылааннар.

Чаштарга болгаш элээдилерге тургускан киноларга хамаарыштыр болган конкурска бирги шаңналды А. Карлиев аттыг «Туркменфильм» студиязының коллективинге «Чүгүрүктү оорлааны» деп кино дээш тывыскан.

Мультфильмнер талазы-биле бирги черни «Союзмультфильм» студия «Кээргенчиг Лиза» деп кинозу дээш чаалап алган.

УРАН ЧҮҮЛ БАЙЫРЛАЛЫ

МОСКВА. Улуг орус композитор М. И. Глинканың хөгжүм чогаалдары «Москва сылдыстары» фестивальдың программазын каастаан. Уран чүүлдүн чапчыл болган ол байырлалын бо чылын орус классиктиг музыканың үндезилекчизинин төрүттүнген хүнүнден бээр 175 чыл оюнга тураскааткан. Фестиваль хүнеринде «Руслан болгаш Людмила», «Иван Сусанин» деп опералар, композиторнуң ырлары база хөгжүм херекселдеринге күүседиринге бижээн чогаалдары чангыланган, бүгү-эвилелдин М. И. Глинка аттыг конкурзунуң лауреаттарының концерти база болган. Уран чүүл байырлалының концерттеринге болгаш көргүзүглеринге москвачылардан аңгыда даштыкы чөөрби ажыг чурттардан ССРЭ-де чедип келген аалчылар киришкен.

ЧУРУКТА: М. И. Глинканың «Руслан болгаш Людмила» деп операзын Улуг театрның сценазында күүседип турда. ССРЭ-ниң улустуң артистери Евгений Нестеренко (Руслан), Белла Руденко (Людмила).

А. КОНЬКОВТУҢ болгаш Н. МАЛЫШЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ХЕЛЕМЕЧИЛЕР КОМАНДАЗЫ

Олимпий оюнары—ол дээрге планетаның эң шилиндек спортчуларының чүгле маргылдаазы эвес болбайн аан. Ооң эжин янзы-бүрү чурттардан келир чүс-чүс муң аалчыларга ажык болур. Ынчангаш спортчуларны, судьяларны, хүвдүлүг аалчыларны, парлалганың төлөдекчилерни болгаш туристерни хелемечилер-биле хандырары база чугула болуп турар.

— Бо сорулганы Бодиишкиниг шиитпирлеттеринге бүзүрелдиг бис— деп, «Олимпиада—80»-ниң Оргкомитединиң кадрлар эргелелиниң начальникиниң оралакчызы Александр Гриневский «Известиялың» корреспондентиниңге чугаалаан.—Олимпиадага он чартык муң хелемечилер турар. Олар колдуунда-ла студентилер болгаш найысылалдың дээди өредилиг черлериниң башкылары, эртем-шинчилел институттарындан база ССРЭ-ниң Эртемнер академиязындан специалистер болур. Оларның чартык кезиин Ыраккы Чөөн чүктүң Прибалтиканың дээди өредилге черлериндеи чалаар. Олимпийжи хелемечилер 45 дыл талазы-биле белеткениг турар.

— Ынча хөй дылдарны өөренири берге-ле боор...

— Ындыг болбайн. Олимпийжилер болгаш аалчылар, чижээлээрге, лао болгаш фарси, сингаль болгаш хинди дээн ышкаш оон-даа хөй дылдар кырынга чугаалажырлар. Хелемечилериң дузазы-биле бистиң орус мындыг сөстер книжи бүгүдезинге билдингир болур: «Добро пожаловать!», дружба, Арбат, Лужники, пельмени, шашлык...

— Хелемечилерни кымнар кончуг хереглээрил?

— Чүгле Оргкомитетке делегацияларга бараан болурунга дөрт муң хире, «Интуристке» муң ажыг, Күртелерадиога— беш чүс ажыг хелемечилер херек. Олимпиаданың бүгү-ле албанынга хелемечилер турар.

— Хелемечилериң ол армиязының хөй кезии Олимпиада талазы-биле тускай белеткел эртер боор аа?

— Белеткел шагда-ла эгелээн. Олимпийжи хелемечилериң белүктериниң иштизи-биле 360 шактыг кичээлиниң программазы бадылаттынган. Өредилгени дуржулгалыг башкылар чорудуп турар.

— А олимпийжи хелемечилер болуксан турар кижилер хөй бе? Чугаажок, он чартык муңдан хөй болгай аан але?

— Ийе. Өредилге белүктериниде эң эки дыл билир кижилер шилиттинген. Ооң-биле кады Оргкомитетке даштыкыдан дыка хөй чагаалар кээп турар, чагаалариың авторлары «Олимпида-80»-ниң хелемечилери кылдыр хүлээп алырын дилээн боор-дур. Ол саналдары, дилеглери дээш оларга өөрүп четтиргенивисти илередип турар бис, ынчалзажок оларны хүлээп ап шыдавас бис. Оюнларның организакчызы болур улуг алдар бистиң чуртувуска бир дугаар таварышканы бо, ук албанны боттарывыстың күжүвүс-биле организастап болур бүгү-ле аргалар бисте бар. Ооң-биле кады Москва олимпиадазын чедиишкиниг эрттирериниге үлүүн киперин совет кижи бүрүзү бодунга хүндүлүг херек кылдыр санап турар.

ЭМЧИНИҢ СҮМЕЗИ

Дегдириишкинни болдурбас дизе...

Кижи болгаш бойдус аразында сырый харылзаалыг болганда кадыкшыл оон хамаарылгалыг болур. Кижиниң организми кыштың соогунга, чайның изинге, өл-шыкка чоорту чаңчыгын дадыгар. Мага-боду дадыккан кижилер белеп аарывас. Ынчалаза-даа чылдың соок үеларинде челбинер аарыг, грипп, өкпеге дегдириишкин болганчок-ла бичии-даа, улуг-даа кижилерге таваржы бергилээр. Ол чонуңуң кадыкшылынга, амыдыралынга, күрүвениң ажылагыйынга хоралыг салдарны чедирип турар.

Аарыгларның тыптын кээрин өөренип, ону баш удур болдурбазы дээрге, аарыглараны эмиээриниден белеп дижиринде ханы утка бар. Маңаа хамаарыштыр бир ышдыг таварылганы сакты-дыр мен.

Күс дүжүп, соой берген үе турган чүве. Кызылдың хорай поликлиниказынга бир аныяк эр келди. Ооң келген хөрээн айтырын, ук кижиниң кадыкшылын даштыкы байдалындан эгелеп шиичин олур мен. Ооң бир талакы чаагы долбаныг кызылзмаар, эриннерин долгандыр диртегер суглангылар-даа бар, тыныштаар, думчуурунуң суун чай аразында аржыылбиле чодуп, бажын туткулай каап, чодургүлээш, човуурган олурар болду.

— Бодум чолаачы кижи мен, тараа сөөртүп чорумда черге машина үрелгеш, ону эдип турган болган кижи мен. Ооң соонда дүне оттун келиримге, хорээм (он талазы) кагылып аарыыр, бажым аарып, эҗим изээн болгаш суксаарым аажок болду. Чоорту ниити байдалым улам-на кошкап, эҗим изиери улам-на бедип, хан холумактыг иринделчек чараа дүкшүрер апардым. Чүрек дакпыжап дүргедээр, соокдаям сириләәр, эриннеримге суглангылар тыптын келди. Бо дугайын кожамдан дуза эреп дугаалаарымга, ол, изиг чунар-бажыңга чунгаш, «кылаң карадан» иживит дээн. «Эмнеттиндим». Сегиирден кадым мырыңай суларай берди. Ам канчаар кижи боор мен, дузадан көргүзүцер, эмчи —деп чугаалады.

Ону шинчириивиске өкпеге дегдириишкиниң ылгавыр демдектери илереп турар болду. Рентгенге хынап, тускай анализтерни кылганының соонда өкпеге ханы өскерлиишкиниңер тургустунуп келгенин бадыткаан. Ынчангаш ону ниити аарыглар эмнелгезинге чыттырып алгаш, үр эмиээр ужурга таварышкан бис. Мурнунда өкпениң чиик хевирлиг дегдириишкинин ол үзе эмнедип алган турган болза, эмнелгеге-даа чыттас турган. Эмнелгеге үр чыда эмнеткен соонда ол сегий бооген.

Өкпеге дегдириишкин туберкулёз болгаш өске-даа аарыг тывылганда өкпениң тургузуу үрелип, ол агаар эргилдезин организмге долу хандырып шыдавас. Ооң түңнелинде аарыг кижи дүрген кылаштаарга тынысы четпестеп кыскалаар.

Өкпеге дегдириишкинин (пневмония) организмге пневмококк болгаш өске-даа аарыг тывылдырыкчылары микробтар колдуунда өскүлер. Олар думчук, аас иштиг, боостааның тыныш органнарын дамчын өкпениң клеткаларынга өзүп көвүдээш, тускай хораннаар бүүмелин ылгаар. Өкпениң агаар эргилдезинге таарымчалыг ары-өө хевирлиг тургузуун үрээр. Ооң түңнелинде өкпениң дегдирген чери баар хевирлиг болу бээр, а берге таварылгада куянпан ирриннелир. Аараан кижиниң эҗди 38—40 градус чедер, бажы аарыыр, шаг-шинээ төнер, чөдүрер, деридер, чүрек согары дүргедээр, үйгу чидип, хорек кагылып аарыыр болу бээр. Хөвар эвес таварылгада угаанмедерел баларааР. Өкпе дегдириишкиниңниң баштайгы демдектери мынчаар илерээр.

Өкпе дегдириишкин элээн каш хевирлиг. Өкпениң чаңгыс талазынга, ийи талазынга дегдирип болур. Ылаңгыя өкпениң бир талазынга калбак хемчээлдиг дегдириишкин амы-тынга айыылдыг. Ол өкпеге ирриннээшкинни тывылдырын болур. Бо аарыгның хенертен тывылганының аар хевири чаш болгаш назыны улгады берген кижилерге таварышканда аар-берге уржуктарга чедирип болур. Чаш болгаш кырган кижилерниң аарыгларга удур организмниң камгалал шынары кошкак болур. Ынчангаш оларга аарыг берге байдалдыг эртер.

Дегдириишкин өкпениң кайы хире кезиин үрегдээнинден, ону кандыг хевириин микробтары тывылдырганындан болгаш аарыг кижиниң хар-назыны, организмниң байдалы, харын-даа кылын турар ажылындан ооң сегиирде хамаарылгалыг болур. Чижээ, кадыг ажыл кылыр, командировкалаар кижилерни эмнелгеге чыттырын эмиээн соонда, поликлиникага ооң байдалын хайгааараары чугула.

Өкпе аарыгларын тывылдырып, аарыгны узамдыктырарынга таакпылаар чаңчыл багай салдарны чедирип турар. Таакпы ыжыгда никотин деп хоралыг бүдүмел өкпениң клеткадарынга, хан-дамырларынга шыңгыы өскерлиишкиннерни тургузуп, организмниң камгалал шынарын кудуладып турар. Таакпылавас кижилер, таакпы тыртканнарының хоралыг ыжын агаар-бале кады өкпезинге кирер тынын турар. А өкпеге дегдирген кижилерге ол опзагай хоралыг.

Өкпеге дегдириишкин ангина, грипп соонда база тыптын болур. Бо таварылгада аарыгның ылгавыр демдектери улуг-ла билдинмес. Аарыг кижи боду эмнеттингеш, өкпе дегдириишкинин хоочургай хевирге киирип болур. Чылдан чылче өкпениң тургузуу сорбуландыр өскерлип, организмге арыг кислород эргилдезин хандырын шыдавас болу бээр. Ооң түңнелинде чүректің, бүүректің ажылы шуут үрелип, тыныш кыскалап, чодалары ыжын хавацнай бээр. Бо чорук кижиниң ажыл кылын шыдавас инвалид байдалга чедирер.

Өкпе дегдириишкининге хөй кезиинде эр кижилер таваржын турар. Маңаа таакпылаар, арагалаар чаңчылдар багай салларны чедирип турар. Өкпези аарыг кижилер довурак-доозуннуг, соок, хатты, янзы-бүрү бензин болгаш газ чыттыг факторлар-биле холбашкан ажылга ажылдавас болза эки.

Кижиниң мергежил билиниң аайы-биле ооң кадыының байдалынга таарымчалыг ажыл ооң кадыкшылын быжыглап, күш-ажыл кылыр шыдалын, назынын узадын турар.

Коммунистиг партия, Совет чазак ажылчы чонуңуң кадыкшылын улам быжыглаарынга улуг сагыш салыышкынын хүн бүрүде салып турар. Албан, бүдүрүлге черлериниге озал-ондакты болдурбас, кижилериниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузуп турар. Өкпеге дегдирген кижиин эмнелгеден ажылче чорутқан үеэинде, ол ажылагыйның профэвилел организациязы, ажылдың кадыкшылгага айыыл чок байдалын хандырар ниженерлер ооң кылып турар ажылында аарыгны катап тывылдырарынга салдарлыг хат-салгынныг, довурак-доозуннуг байдалдарны илередип, ол кижиге таажыр байдалды тургускаш, ооң өөренген ажылынга арга-мергежилин шын ажыглаар хүлээлгелиг.

Амгы үеде өске аарыгларбиле кады өкпе дегдириишкининден аараан кижиин шуут сегидериниге таарымчалыг байдал бисте долу тургустунган.

Чонуңуң кадыкшылы — бистин күрүнешиң байлаа. Ону камгалап, улам-на быжыглаары чүгле медицина ажылдакчыларының эвес, а кижи бүрүзүнүң хүлээлгези.

О. МАРТАН-ООЛ,
терапевт-эксперт.

АЛЧЫЛАР ҮЗҮЛБЕС

Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң хураалдаар залында Тиилелге хүнүнге турасскааткан чурук делгелгези ажыттынга-ла ындыг-ла үр болбаан. Ынчалга-даа музейге кээп, ооң залдарын эргип көрүп, экспонаттарны сонуургаан, делгелгени магадап көрген көрүкчүлер үзүлбес. Ылаңгыя бо сөөлгү делгелгеге музейниң аалчылары үр доктаап, чурук бүрүзүн кичээнгейлиг топтап, аразында чугаалашкан турарлар. Шынап-ла делгелгеде солун чуруктар бар. Чижээ, хоочун чурукчулар Я. Иванов, А. Суворов, П. Пискунов оларның кайгамчыктыг талантызын, оларның чогаалдарының хенизи бо кезии херечилеп турар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чамдык эпизодтарын көргүскен чуруктарның хөй кезиинде бижик, кыйгырыглар бар. «Кызыл шеригге 10.000 эжеш хаакты белеткеп чорудаал!», «Фронтуга белээн чүл?» дээн чижектиг кыйгырыгларны плакат-чуруктар адаанда бижиилээн.

Делгелгениң баштайгы көрүкчүлери Улуг-Хем районнуң Пии-Тал сес чыл школазының өөреникчилери болган. Башкызы Г. Н. Монгуш-биле өөреникчилер демдеглеп дептериниде боттарының өөрүп четтиргенин илередип, музейни солун утка-шыларлыг экспонаттар-биле улам байыдарын күүсүн чылыг сөстерни бижээннер. Ол ышкаш Өөр райондан келген 84 харлыг Ондар Кертикпеновна Донгак оглу Сергей-биле музейге чораан баргап. Узун нагылыг ол кырган-аа: «Уруглармының улуг боттары уруглардыы-биле катай 60 баш чедип, шупту ажыл-амыдыралдыг, аас-кежиктиг чурттаан чорлар. Найысылал Кызылдың чаартынып, чаратанганы, бо музейниң өрээлдериниде делгээн чүүлдер кижиниң сагыш-сеткилин сергедип кээр-дир. Солун-на чүүлдер бар-дыр. Бо чурук делгелгезин көрбес бе. Кижиниң хүннүн-не кээп көрүп туруксаазы келе бээр...»—деп, шын-на сеткилин чугаалаан.

Р. ДОЛЗАТМАА.

МООРЛАП КЕЛИҢЕР

Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң Шанчы салбыры бистин республикада база бир тараалан, мал ажылы сайзырап турар булун. Салбыр тургустунга-ла 8 чыл болган. Чаа чизе-биле бистин Шанчыда алды чүс хире кижи чурттап турар.

Салбырывыс төвүнде бичии клувувуска көжер кино неделда ийи катап келир. Эрги, бичия-даа болза клувувус бодунуң хүлээлгезин шаа-биле күүседип турар. А радио чок болганының ужурунда хүн бүрүнүң болуушкуннарын озалдап дыннаар бис.

Район төвүнден, Үрбүн, Чаа-Хөлден бот-тывынгыр артистер ында-хаая аалдап келгилээр-дир. Аңаа өөрүүр-дүр бис. А республиканың хөгжүм-шин театры база цирк болүү 1973 чылда оюн көргүзүп чораанының соонда бо хүнге чедир чаңгыс-даа катап келбээн. Ынчангаш солун дамчыштыр бисти сорук киперер улуг-биче артистеривистин удаа-дараа аалдап кээрин күзевишаан, черле ынчаш көдээнин чурттакчы чонунун культурлуг амыдыралының хандырылгазынче кичээнгейни күштелдирер дээрзинге идегеп турар бис. Моорланар, манап тур бис.

В. ТЕРГИИН.

АМЫ-ТЫНЫ АЛДЫНГАННАР

Он тос харлыг комсомолчу Александр Крайнов дөрт бичии уругуңуң амы-тынын өрттен камгалап алган.

Оол бажыңындан үүн бар чораан, бирги каатта бир квартирадан ыш үүн турарын эскерип каан. Александр ынла чурттап турар өг-буледе дөрт бичии уруг барын билир турган. Оларның эң хеймери бир хар алды айлыг, улуу алды харлыг чүве-дир. Оол эжикти ажыдарын оралдашкан. Хоржок болган. Ооң соонда Александр дашкаар үне халаан, бажыңның соңгазының шилин буза шаапкан. Оттун чалбыраштары чалый амытанның дылы ышкаш кызаңайнып турган. Комсомолчу хөй бодаңын турбайн, от иштинче кире халаан. Оол сөөлгү дугаар уругну соңга караандан көдүрүп үндүрүп турда, өрт болгаш «Дүрген дуза» машиналары база четкилеп келген.

Александр Архангельскиниң В. И. Ленин аттыг ыяш болбаазырадын кылыр заводунда ажылдап турар. Ол бүдүрүлгеде эки ажылдыг ажылдакчыларның бирээзи.

ЧАҢГЫС ДҮНЕ 20 БӨРҮНҮ

Джезказган областа Сатпаев аттыг совхозтуң хөй-ларынче бөрүлер удаа-дараа халдаар апарган. Олар ханныг үүлгединин кылып каапкаш, алдырбайн дезин үүн турганнар.

Совхозтуң ажылчыннары М. Магзумов, С. Нуртазин, Х. Жамкеев бөрүлерни болүүбиле тудар деп шиитпирлеп алганнар. Эки турачы ацчыларның тывыжын суурнуң чону кайгаан, олар чангыс-ла дүне бүдүн өөр—чөөрби кокаарангы болүү-биле узуткан кааннар.

«Труд» солундан.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 23-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Буруцгаар, оолдар!». 12.05 — Т. Хренников — № 3 симфония. Топ телевидениениң болгаш Бүгү-эвилелдиң радиозунуң улуг симфония оркестри күүседир. Дирижеру— РСФСР-ниң улустуң артизи В. Федосеев. 12.25 —Киноэпопея: «Ада-чурттуң Улуг дайыны». 5-ки фильм. —«Чөөн чүкче». 13.15 — Медээлер. 13.20 — 16.00 — Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — «Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөн чүкте». Кинопрограмма: «Улуг-Хемниң шапкынының эгези», «Кыштаг». 17.15 — «Спорт клазы». 18.00 — «Башкыга — музыка кичээзи». 2-ги дамчыдылга. 19.00—«Беш чылдың тудугларында». Дамчыдылгага Туркмен ССР-ниң Министрлер Чөвүдүлүнүң Даргазы Ч. С. Карыев киржир.

КЫЗЫЛДАН

19.30 — Телемедээлер. 19.45 — «Ye болгаш хоорай». Телефильм. 20.00 — Телемедээлер. 20.10 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.15 — «Бөгүн делегейде». 20.30 — «Маадырлыг чорук». 21.05 — Топ телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң эстрада-симфония оркестри ойнаар. Дирижеру — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьев. 21.30 — «Куштардаа соңгу чүкче чоруурун күзээр». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.00—00.55 — Футбол лалазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Спартак» (Москва) — «Динамо» (Тбилиси). «Локомотив» стадиондан дамчыдылга. Төнгевде— медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

19.30 — «Харылаңар, горнистер!».

КЫЗЫЛДАН

20.15 — «Ала шилен». Кыска фильм. 20.45 — 21.50 — «Рекорд». Уран-чечен телефильм.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге дымыралы чаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 15—20, чамдык районнарга 7—12 градус чылыыр.

Кызылга булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 17—19 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАЙ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чекпе ыан» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дөртку бедик» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Булочка» 15.00, «Ыпакшыл болгаш килеңе» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Амыдыралдан таварылга» 13.10, 15.00, 17.00 шактарда.

Кызылдың «Моңгүлек» деп аалчылар бажыңынга горничналлар, хаалгачылар, аштанчылар дарый херек. Адреси: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 1.

Бойдустуң өлдеви

Бо час агаар-бойдустуң хенертен болгулаар чамдык болуушкуннары-биле байлак болган. Кызылчылар бир эртен оттун өөрге, ногаарарын үнген үүштер оларны суггарарыбиле аттыктырын каан сугнуң шаң ак дожу-биле шыптынган болган. Ону А. ЗАЙЦЕВТИҢ тырттырганы бо.

Редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжа амыдыраа болгаш совет тургузуг кылдыстеринин 2-37-13, пропаганда кылдысының 2-31-75, культура кылдысының 2-23-54, көдээ ажыл-агый кылдысының 2-21-47, үлетүр кылдысының 2-22-64, чагаа кылдысының 2-41-27, информация кылдысының 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16555. Чагыг 1024.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдүлүнүң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00520.